

**İRAN'DA VERGİ
POLİTİKALARININ GELİR DAĞILIMI
ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ:
1979-2009 DÖNEMİ**

Shahrouz KESHAVARZI

**Yüksek Lisans Tezi
İktisat Anabilim Dalı
Prof. Dr. Yusuf AKAN
2017
Her Hakkı Saklıdır**

T.C.
ERZURUM ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI

Shahrouz KESHAVARZI

İRAN'DA VERGİ
POLİTİKALARININ GELİR DAĞILIMI ÜZERİNDEKİ
ETKİLERİ: 1979-2009 DÖNEMİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. Yusuf AKAN

ERZURUM 2017

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ BEYAN FORMU

13.07/2014

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddelerine göre hazırlamış olduğum "İran'da Vergi Politikalarının Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkileri: 1979-2009 Dönemi" adlı tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

☐ Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

☐ Tezim/Raporum sadece Atatürk Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.

☒ Tezimin/Raporumun ..1. yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

Shahrouz KESHAVARZI

**T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Prof. Dr. Yusuf AKAN danışmanlığında, Shahrouz KESHAVARZI tarafından hazırlanan bu çalışma 13 / 07 / 2017 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından, İktisat Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Yusuf AKAN

İmza:

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Ergün AKTÜRK

İmza:

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Hüseyin DAŞTAN

İmza:

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir. 13 / 07 / 2017

Prof. Dr. Mehmet TÖRENEK

Enstitü Müdürü

F-85/01/21.10.2016

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	V
ABSTRACT	VI
TABLolar LİSTESİ.....	VII
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	VIII
KISALTMALAR LİSTESİ.....	IX
ÖNSÖZ.....	X
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

GELİR DAĞILIMI KAVRAMI, GELİR DAĞILIMI TEORİLERİ VE GELİR DAĞILIMI ÖLÇÜM YÖNTEMLERİ

1.1. GELİR DAĞILIMI KAVRAMI.....	2
1.2. GELİR DAĞILIMINI ETKİLEYEN DEĞİŞKENLER	4
1.3. GELİR DAĞILIMI TÜRLERİ.....	5
1.3.1. Fonksiyonel Gelir Dağılımı.....	5
1.3.2. Kişisel Gelir Dağılımı.....	5
1.3.3. Sektörel Gelir Dağılımı	6
1.3.4. Bölgesel Gelir Dağılımı.....	6
1.4. GELİR DAĞILIMI TEORİLERİ	6
1.4.1. Klasik Gelir Dağılımı Teorileri	7
1.4.1.1. Adam Smith Gelir Dağılımı Teorisi	7
1.4.1.2. David Ricardo Gelir Dağılımı Teorisi	8
1.4.1.3. Karl Marx Gelir Dağılımı Teorisi.....	8
1.4.2. Neo-Klasik Gelir Dağılımı Teorisi.....	9
1.4.3. Keynesyen Gelir Dağılımı Teorileri.....	10
1.5. GELİR DAĞILIMIN ÖLÇÜM YÖNTEMLERİ.....	10
1.5.1. Lorenz Eğrisi (The Lorenz Curve)	11
1.5.2. Gini Katsayısı (Gini coefficient)	12
1.5.3. Kuznets Katsayısı	13

İKİNCİ BÖLÜM

VERGİ KAVRAMI VE GELİR DAĞILIMI İLİŞKİSİ

2.1. VERGİ KAVRAMI VE ÖNEMİ	14
2.2. VERGİLENDİRME İLKELERİ.....	14
2.2.1. Adam Smith'in Vergilendirme İlkeleri	15
2.2.1.1. Adalet ve Eşitlik İlkesi.....	15
2.2.1.2. Belirlilik İlkesi	15
2.2.1.3. Uygunluk İlkesi	15
2.2.1.4. İktisadilik İlkesi	15
2.3. VERGİLENDİRME AMAÇLARI	16
2.4. VERGİ TEMELİ.....	16
2.5. VERGİ TÜRLERİ	18
2.6. DOLAYSIZ VERGİLER	18
2.7. DOLAYLI VERGİLER.....	18
2.8. İRAN VERGİ SİSTEMİ İÇERİSİNDE YER ALAN DOLAYSIZ VERGİLER	18
2.8.1. Gelir Vergisi	19
2.8.1.1. Gelir Vergisi Unsurları	19
2.8.1.1.1. Serbest Meslek Vergisi	19
2.8.1.1.2. Arızı Vergisi.....	19
2.8.1.1.3. Kurumlar Vergisi	19
2.8.2. Servet (Varlık)Vergisi	20
2.8.2.1. Emlak Vergisi	20
2.8.2.2. Veraset ve İntihal Vergisi	20
2.8.2.3. Damga Vergisi	20
2.9. İRAN'DA VERGİ SİSTEMİ İÇERİSİNDE YER ALAN DOLAYLI VERGİLER	21
2.9.1. İthalat Vergisi	21
2.9.1.1. Gümrük Vergisi	21
2.9.1.2. Katma Değer Vergisi Ve Kavramı	21
2.9.2. Tüketim ve Satış Vergisi	22
2.10. VERGİLERİN GELİR DAĞILIMI ÜZERİNE ETKİLERİ	23

2.11. EMLAK VERGİSİNİN GELİR DAĞILIMINA ETKİLERİ.....	25
2.12. VERASET VE İNTİKAK VERGİSİNİN GELİR DAĞILIMINA ETKİLERİ.....	25
2.13. VERGİNİN EKONOMİĞİN BÜYÜMESİNDE VE KALKINMASINDA ROLÜ	25
2.13.1. Dolaysız Vergi Politikalarının Gelir Dağılımı Üzerine Etkileri.....	26
2.13.1.1. Kurumlar Vergisinin Gelir Dağılımı Üzerine Etkileri.....	26
2.13.1.2. Gelir Vergisinin Gelir Dağılımı Üzerine Etkileri	27
2.13.1.3. Servet Vergisinin Gelir Dağılımı Üzerine Etkileri	28
2.13.2. Dolaylı Vergi Politikalarının Gelir Dağılımı Üzerine Etkileri.....	31
2.13.2.1. İthalat Vergisinin Gelir Dağılımı Üzerine Etkileri	31
2.13.2.2. Tüketim ve Satış Vergisinin Gelir Dağılımı Üzerine Etkileri	32
2.13.3. Verginin GSYİH'ye Etkileri	35
2.13.4. İran'da Gini Katsayısı	38
2.13.4.1. İran Ülkesinin Gini Katsayısı Değişikliklerin Analizi 1979-2009 Dönemi	41

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

1979– 2009 DÖNEMİNDE İRAN'DA UYGULANAN VERGİLENDİRME POLİTİKALARININ GELİR DAĞILIMI ÜZERİNE ETKİLERİ: BİR EKONOMETRİK ANALİZ

3.1. LİTERATÜR İNCELEMESİ	43
3.2. EKONOMETRİK YÖNTEM	45
3.2.1. Birim Kök Testi.....	45
3.2.1.1. Dickey-Fuller Birim Kök Testi.....	45
3.2.1.2. Genişletilmiş Dickey-Fuller Birim Kök Testi (Augmented Dickey -Fuller Test; A DF)	46
3.2.2. Model ve Veri Seti	46
3.2.3. Durağanlık Testi	47
3.2.4. Model Tahmini	48
3.2.4.1. Model Tahmin Sonuçları	48
3.2.5. Modelin Sonuçları	48

SONUÇ.....	49
KAYNAKÇA	51
ÖZGEÇMİŞ.....	55

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ
İRAN'DA UYGULANAN VERGİ POLİTİKALARININ
GELİR DAĞILIMI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ: 1979-2009 DÖNEMİ

Shahrouz KESHAVARZI

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Yusuf AKAN

2017, 55 Sayfa

Jüri: Prof. Dr. Yusuf AKAN

Yrd. Doç. Dr. Ergün AKTÜRK

Yrd. Doç. Dr. Hüseyin DAŞTAN

Hükümetlerin en önemli görevlerinden biri gelir eşitsizliğinin denetimidir. Bu nedenle, hükümetlerin mevcut araçlarını kullanarak eşitsizlikleri azaltmak için insanların gelirlerini nasıl yöneteceklerini analiz etmeleri gerekmektedir. Vergi politikaları, hükümet harcamaları, asgari ücret, düşük gelirli insanlar için mali yardım vb. yöntemlerle gelir eşitsizlikleri yönetilebilmektedir. Ek olarak vergi politikaları hükümet harcamalarının en önemli kaynağıdır. Bu çalışmanın amacı, vergi sisteminin gelir dağılımı üzerindeki etkisini analiz etmektir. Doğrudan ve dolaylı vergilerin gelir eşitsizliği üzerindeki etkisi incelenmektedir. Çalışmanın sonuçları dolaysız vergilerdeki artışın gelir dağılımını olumsuz, dolaylı vergilerdeki artışın gelir dağılımını olumlu yönde etkilediğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Doğrudan Vergiler, Dolaylı Vergiler, Gelir Dağılımı, Ekonometri

ABSTRACT**THE EFFECTS OF THE APPLIED TAX POLICIES ON INCOME
DISTRIBUTION IN IRAN: 1979-2009 PERIOD****Shahrouz KESHAVARZI****Advisor: Prof. Dr. Yusuf AKAN****2017, 55 Pages****Jury: Prof. Dr. Yusuf AKAN****Assist. Prof. Dr. Ergün AKTÜRK****Assist. Prof. Dr. Hüseyin DAŞTAN**

One of the most important duties of the governments is controlling of income inequality. For this reason, governments require to analyze how they will manage people's income for reduce inequality by using their existing tools. Income inequalities can be governed with the methods such as tax policies, government spending, minimum wage, financial support for low income people. In addition, tax policies are the most important fund for government spending. The aim of this paper is to analyze impact of taxation on distribution of income. The effect of the direct and indirect taxes on income inequality is examined. According to results of the study, increase of the indirect tax affects income distribution in a negative way, on the other hand rise of the direct tax affect income distribution positively.

Key Words: Direct Tax, Indirect Tax, Income Distribution, Econometrics.

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 2.1. Temel Gelir Vergisi (2016).....	17
Tablo 2.2. Ailelerin Cari Gelirleri İle Negatif Vergi.....	24
Tablo 2.3. Dolaysız Vergilerin Kombinasyonu 1979-2009 Dönemi (Milyar Riyal- Oranı)	29
Tablo 2.4. Dolaylı Vergilerin Kombinasyonu 1979-2009 Dönemi.....	33
Tablo 2.5. Dolaylı Vergilerinin GSYİH'ye Oranı, Dolaysız Vergilerinin GSYİH'ye Oranı, Toplam Vergi gelirlerinin GSYİH'ye Oranı, Toplam Vergi Gelirleri, Dolaylı Vergilerin Dolaysız Vergilere Oranı, Dolaylı vergiler, Dolaysız Vergiler 1979-2009 Dönemi.....	37
Tablo 2.6. Toplam Gini katsayısı, Şehir Gini Katsayısı, Köy Gini Katsayısı 1979 – 2009 Dönemi	39
Tablo 3.1. Dickey-Fuller Birim Kök Testi Sonuçları I(0) %5 Seviyesinde	47
Tablo 3.2. Dickey-Fuller Durağanlı Testi Sonuçları I(1) %5 Seviyesinde	47
Tablo 3.3. Model Tahmini.....	48

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1. Lorenz Eğrisi	12
Şekil 2.1. Ailelerin Cari Gelirleri İle Negatif Vergi	24
Şekil 2.2. Toplam Dolaysız Vergilerin İçindeki Dolaysız Vergi Bileşenlerinin Payı 1979 – 2009 Dönemi	30
Şekil 2.3. Dolaysız Vergi Bileşenlerinin Eğilimi 1979 – 2009 Dönemi.....	30
Şekil 2.4. Toplam Dolaylı Vergilerin İçindeki Dolaylı Vergi Bileşenlerinin Payı 1979- 2009 Dönemi	34
Şekil 2.5. Dolaylı Vergi Bileşenlerinin Eğilimi 1979 – 2009 Dönemi	34
Şekil 2.6. Toplam Gini Katsayısının Değişim Eğilimi 1979-2009 Dönemi	40
Şekil 2.7. Toplam Gini Katsayısı, Şehir Gini Katsayısı ve Koy Gini Katsayısının Değişim Eğilimleri 1979-2009 Dönemi	40

KISALTMALAR LİSTESİ

- GSYH** : Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
Gİİ : Gelir Dağılımı Ölçüm Yöntemi Katsayıları
KDV : Katma Değer Vergisi
ÖTV : Özel Tüketim Vergisi
GİB : Gelir İdaresi Başkanlığı
DPT : Devlet Planlama Teşkilatı
GDP : Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (Gross Domestic Product)

ÖNSÖZ

Gelir dağılımı kavramı ülkelerin önem verdikleri iktisadi kavramlardan biridir. Gelir dağılımında adaletin nasıl sağlanacağı konusunda teoride birçok düşünce olmasıyla birlikte devlet müdahalesine yakın olan iktisatçıların öngördükleri maliye politikası araçlarından vergiler, gelir adaleti sağlamak konusunda etkin bir düzenleyicidir.

Bu çalışma vergi politika etkinliğinin tartışıldığı günümüzde vergi türlerinden hangisinin gelir dağılımını düzenlemede daha etkindir sorusuna yanıt aramaktadır.

Bu amaçla çalışmada dolaysız ve dolaylı vergiler kullanılarak 1979- 2009 dönemi analiz edilmiş ve Gini endeksi temel alınarak oluşturulan modelin tahmini neticesinde dolaylı vergilerin gelir dağılımını düzeltici etkisi ispatlanmıştır.

Bu çalışma sırasında, çalışmanın her aşamasında büyük bir sabır ve itina ile çalışmayı okuyan, tartışan yeni düşüncelerle ufku aydınlatan, engin bilgi birikiminden yararlanmamı sağlayan değerli hocam tez danışmanım sayın Prof. Dr. Yusuf AKAN' a sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Yüksek lisans eğitimim boyunca maddi ve manevi olarak desteklerini esirgemeyen aileme ve çalışma esnasında yardım aldığım arkadaşlarıma teşekkürü bir borç bilirim.

Erzurum-2017

Shahrouz KESHAVARZI

GİRİŞ

Toplumda eşit olmayan gelir dağılımı ekonomik, sosyal ve politik alanda birçok soruna sebep olacaktır. Bu nedenle, hükümetin görevlerinden biri, gelir dağılımında adaletin sağlanmasıdır. Hükümetin maliye politikası eşitsizliğin azaltılmasında ve gelirin yeniden dağıtılmasında etkili olabilir. Diğer bir deyişle, hükümetin gelirin yeniden dağıtımını farklı gruplar arasındaki uçurumu azaltacak şekilde ayarlaması gerekmektedir. Bu politikalar vergilendirme yoluyla gerçekleştirilebilir. Asıl sorun uygulanan hangi vergi türünün gelir dağılımında adaletin sağlanmasında daha etkili olacağıdır. Bu çalışmanın amacı, İran ekonomisinde dolaylı ve dolaysız vergilerin gelir dağılımı üzerindeki etkisini incelemektir.

Bu amaçla çalışmanın birinci bölümünde gelir dağılımı kavramı irdelenmiş, gelir dağılımı türleri, gelir dağılımı teorileri ve gelir dağılımı ölçüm yöntemleri açıklanmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde vergi kavramı, önemi, verginin temeli, verginin türleri ve bileşenleri ile vergi politikalarının gelir dağılımı üzerindeki etkisi irdelenmiştir. Ayrıca sayısal olarak dolaylı ve dolaysız vergi oranları belirlenerek karşılaştırmalar yapılmış, görsel olarak vergi türlerinden hangisinin daha etkin olduğu belirlenmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın son bölümü olan üçüncü bölümde ise İran'da 1979-2009 yılları arasında vergi politikalarının etkinliğini değerlendirebilmek amacıyla ekonometrik bir model oluşturulmuştur. Söz konusu model ile 1979-2009 dönemi kapsamında İran'da vergi politikalarının gelir dağılımı üzerindeki etkisi analiz edilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

GELİR DAĞILIMI KAVRAMI, GELİR DAĞILIMI TEORİLERİ VE GELİR DAĞILIMI ÖLÇÜM YÖNTEMLERİ

1.1. GELİR DAĞILIMI KAVRAMI

Gelir dağılımı, üretim gelirlerinin üretim faktörleri arasında nasıl dağıldığını göstermektedir. Üretim faktörlerinin eşitsiz dağılımı gelir dağılımında eşitsizliğe yol açacaktır (Parvin, Soheyla, 1989: 107).

İktisadın bir bilim olarak temellenmeye başladığı 1776 tarihinden bu yana, bu bilimin cevaplandırmaya çalıştığı temel problemlerin başında bölüşüm sorunu gelmektedir. Bölüşüm sorununun cevaplandırmaya çalıştığı soru ise, “üretilen kaynakların iktisadi ajanlar arasındaki dağılımı nasıl olmalıdır” şeklinde oluşturulmuştur. Ancak bu kadar basitçe ifade edilen sorunun arka planı oldukça karmaşık bir düzeni ifade etmektedir. Kıt kaynakların sonsuz ihtiyaçları karşılaması üzerine kurgulanan yaşam dengesi, iktisadın tanımı olarak lanse edilmiş olsa da bu tanım bölüşümün nasıl yapılacağı konusundaki sorunu dile getirmiştir. Bu sorunsu bizi ihtiyaçları karşılamak üzere elde edilen gelir kavramına ulaştırmıştır (Davoodi, Barati, 2007: 112).

Gelir dağılımı veya gelirin yeniden dağılımı bir ülkede yaşayan insanlar arasındaki gelirin eşitsizlik derecesini göstermektedir. Gelir dağılımı gayri safi milli hasılanın ekonomik, tarımsal, madencilik sanayi gibi farklı sektörlerdeki dağılımını yansıtmaktadır (Garabaghiyan, Parvin, 1996: 190).

Gelir dağılımının iyileşmesi ve yoksulluğun azaltılması, devletin ekonomiye müdahalesinin ana nedenlerinden biri olmuştur ve bu nedenle gelir dağılımı devlet politikasında önemli bir rol oynamaktadır. Ama önemli olan, bu müdahalenin ne şekilde ve ne yoğunlukta yapılacağıdır. Gelişmiş ülkelerin çoğunda, devletin dağıtım politikaları, vergi politikaları yoluyla ve sosyal güvenlik kurumlarının maliyetlerinde gerçekleşmektedir. Yani devlet gelir dağılımının iyileştirilmesi için, geliri daha yüksek gruplardan daha fazla vergi almakta ve vergi gelirlerinin artırılması ile toplumda yoksul gruplar için daha fazla hizmet sunmaktadır. Bu politika aslında gelirin yüksek gelir

grubundan düşük gelir grubuna yeniden dağıtımıdır ve yoksullara yardım etmek gelir dağılımının iyileştirilmesinde önemli bir rol oynayabilir (Davoodi.Barati, 2007: 274).

Gelir dağılımının iyileştirilmesinden sorumlu üç örgüt:

- Ekonomik İşler ve Maliye Bakanlığı
- Sosyal güvenlik sistemi
- Sivil toplum kuruluşları

Ülkelerdeki gelir eşitsizliği geçmişten bu yana önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu eşitsizliği ortadan kaldırmak makro-finance politikalara bağlıdır. Gelir dağılımı hükümetler için, ekonomik, politika ve kültürel açıdan oldukça önemli bir amaçtır. Ancak politika amacı ekonomik amaca kıyasla daha ön plandadır (Nili.Farahbakhsh, Journal of Planning and Budget, No 34,35).

Gelir dağılımını belirleyen çok sayıda yapısal ve ekonomik faktör bulunmaktadır. Yapısal faktörlerden önemli olanları servet dağılımı, miras yasaları, doğuştan kazanılan yeteneklerin farklılığı ve eğitim olanakları olarak sıralanabilir. Bunlardan servet dağılımı, gelir dağılımını en çok etkileyen faktörlerin başında gelir. Özellikle servetin haksız kazançların birikimi biçiminde elde edildiği durumlarda, gelir dağılımı bir tür sosyal etik sorununa dönüşmektedir (Borge. Lars. Rattso, 2001: 173).

Gelir dağılımını belirleyen diğer faktörler, piyasa ekonomisinin işleyişinden kaynaklanan ekonomik nedenlerle ilgilidir. Bunlardan ilki, üretim faktörlerinin ulusal gelirden aldıkları paylar, ikincisi ise faktör mülkiyetlerinin dağılımındaki farklılıklardır (Erik Borge, Lars and Jorn Rattso, 2001: 175).

Tam rekabet piyasası koşulları altında değerlendirme yapıldığında üretim faktörlerinin gelirden aldıkları paylar olan ücret, faiz, rant ve kârın değerlerinin eşit olduğu ve bu durumun gelir dağılımında bir bozukluğa yol açmadığı düşünülmektedir. Ancak günümüz aksak rekabet piyasası koşulları altında bu mümkün olmamakta ve gelir dağılımı bozulmaktadır. Faktör mülkiyetlerinin dağılımında ise, servet dağılımı, fırsat eşitliğinin farklılığı, eğitim olanaklarının farklılığı, servet vergilerinin uygulanma biçimleri faktör mülkiyetlerinin emek ve sermaye sahipleri arasındaki dağılımının adaletli olmasını önlemektedir (İslami. 2005: 247).

Gelir dağılımı kavramı uzun yıllardan beri ülke ekonomilerinde önemli bir yer tutmuştur. Gelir dağılımının sadece iktisadi etkisi olmayıp sosyal ve siyasi etkileri de mevcuttur. Adaletli bir gelir dağılımı toplumsal barışı sağlamada en etkili araçtır. Gelir dağılımında adalet sağlandığı takdirde sosyal refah artacaktır (Begg, Davide, 1956: 31).

1.2. GELİR DAĞILIMINI ETKİLEYEN DEĞİŞKENLER

Birçok faktör gelir dağılımını etkilemektedir. Bu faktörlerin bazıları kalıtsal ve genetik koşulların sonucudur ve diğer faktörlerin bazıları da hükümet politikaları ve sosyal koşulların sonucudur. Gelir dağılımını etkileyen faktörler üç bölüme ayrılmaktadır:

1. Doğal faktörler: İnsanlar arasında bireysel, fiziksel, zihinsel ve kalıtsal farklılıklar bulunmaktadır. Bu farklılığı azaltmak çok zordur ve bu farklılıklar kalkınma programlarının kapsamında değildir (Garabaghiyan, Parvin.1996: 275).

2. Siyasi faktörler: Yoksulluk sorunu ve gelirin adaletsiz dağılımı siyasi ve kurumsal kaynaklıdır. (Abounori.1997:268).

3. Ekonomik faktörler:

a. Dolaysız ve dolaylı vergilendirme: Devlet dolaysız ve dolaylı vergilendirme yoluyla, gelir dağılımını etkileyebilir. Devletlerin kendi gelişim programlarını uygulamak için mali kaynak bulması gereklidir. Bu mali kaynak vergi yoluyla temindir. Yüksek gelirliilere uygulanan vergi politikaları devlet açısından önemli bir kaynaktır ve gelir dağılımını düzenleyicidir. Damuri ve Perdana 'ya göre progresif (ilerici) vergi oranları kağıt üzerinde progresif ve pratikte genellikle inmedir. Bu düşük gelir gruplarının yüksek gelir gruplarına göre nispeten gelir paylarının çoğunu vergi olarak ödedikleri anlamına gelmektedir. Bu sebeple gelişmekte olan ülkeler gelir dağılımını dengeye getirmek için izleme gücü ve kontrollerini arttırmalıdır (Damuri, Perdana. 2003: 317).

b. Sübvansiyonlar ve düşük gelirli grupların temel ihtiyaçlarını karşılamak: Düşük gelir grupları genellikle kendi temel ihtiyaçlarını karşılamak için, konut, gıda, giyim, sağlık, eğitim ve güvenlik gibi gerekli kaynaklardan yoksundur. Gelişmekte olan ülkelerin hükümetleri kendi vergi gelirleri aracılığıyla düşük sosyal tabakaları temel

ihtiyaçlarını karşılamaları ve onların verimliliği arttırmaları için destekleyebilir. Böylece gelir dağılımı düzenlenecektir (Garabaghiyan, Parvin.1996: 276).

c. Mülkiyet, kalıtım kanunları ve iş yaratma reformu: Devlet mülkiyet rejimi, toprak reformu, kalıtım kanunları fatura veya meclis planı yoluyla düşük sınıfların lehine gelir ve servet dağılımını düzenleyebilir.

d. Nispi fiyatlardaki değişiklikler: Gelişmekte olan ülkelerde sermaye fiyatları düşük seviyededir. (Damuri. Perdana. 2003: 319). Bu ülkelerde sermayenin düşük olmasının nedeni yatırım motivesi, vergi muafiyeti, devlet tarafından faiz oranına yardım edilmesi, ihracat için tahmini kur ve ithalat için ucuz kur, sermaye malları ithalatında gümrük tarifelerinin düşük olmasıdır. Denge ücretlere göre ücretlerin yüksek olması nedeni, işçi partisi ve çeşitli kurumlar işçileri desteklemesidir. Böylece asgari ücretler de yüksek olacaktır (Damuri. Perdana. 2003: 318).

1.3. GELİR DAĞILIMI TÜRLERİ

Gelir dağılımı kavramı ülkelerin yönetim tarzları, benimsedikleri ideolojik yaklaşımlar gibi çeşitli etmenlerle farklı olarak ölçülmekte ve sınıflandırılmaktadır.

Genel olarak dört başlık altında tasnife tabi tutulan gelir dağılımı türleri; fonksiyonel gelir dağılımı, kişisel gelir dağılımı, bölgesel gelir dağılımı ve sektörel gelir dağılımı olarak adlandırılmaktadır (Karl, 2001: 298).

1.3.1. Fonksiyonel Gelir Dağılımı

Fonksiyonel gelir dağılımı milli gelir aracılığıyla ölçülmektedir. Peterson fonksiyonel gelir dağılımını; “ekonomik kaynaklar üzerindeki mülkiyet hakkı nedeniyle milli gelir üzerinde hak iddia edilmesi” ve “üretime katkıda bulunan faktörlerin mülkiyet sahiplerine üretimden pay verilmesi” olarak tanımlamıştır (Branson, William H, 1996:178).

1.3.2. Kişisel Gelir Dağılımı

Kişisel gelir dağılımı iktisatçılar tarafından kullanılan en yaygın gelir dağılımı ölçüm yöntemidir. Kişisel gelir dağılımı gelirin bireyler ve haneler arasında nasıl

dağıldığını ölçmektedir. Kişisel gelir dağılımında sadece bireyler ve hanelerin toplam gelirleri ölçülmektedir. Ancak gelirin nasıl elde edildiği dikkate alınmamaktadır. Ayrıca, coğrafi konum (kır veya kent) ve iş kaynakları (tarım, imalat, vb) dikkate alınmayan diğer unsurlardır (Khatibzade.1998:261).

1.3.3. Sektörel Gelir Dağılımı

Farklı sektörlerin milli gelirden aldıkları payları sektörel gelir dağılımı araştırmaları ile belirlemek mümkündür. Milli gelirin başlıca üretim sektörleri olan tarım, sanayi ve hizmetler sektörleri arasında nasıl dağıldığı, birçok hususu açıklığa kavuşturmaktadır. Örnek olarak, az gelişmiş ülkelerde tarım sektörünün daha büyük olduğu gerçeği düşünüldüğünde, sektörel gelir dağılımı ile ülkenin gelişmişlik düzeyi hakkında bir fikir sahibi olunabilir. Ayrıca, hangi sektörlerin bireylere daha iyi istihdam geliri sağladığı ortaya konabilir, bu da kişisel gelir dağılımını etkileyen bir faktördür. Bunun yanında, sektörlerin kamu sektörü ve özel sektör olarak ele alınmasıyla ülke ekonomisinde devletin yeri, devletin ekonomiye ne kadar müdahale ettiği belirlenebilir (Pormogim. 1999: 113).

1.3.4. Bölgesel Gelir Dağılımı

Bölgesel gelir dağılımı adalet ve verimlilik açısından önem taşımaktadır. Bölgeler arasında gelirin nasıl dağıldığı gelir dağılımının durumunu belirlemek açısından önem arz etmektedir (Khatibzade.1998:262).

1.4. GELİR DAĞILIMI TEORİLERİ

Gelir dağılımı geçmişten günümüze iktisadi birimlerin temel problemlerinden biri olmuştur. İktisadın bir bilim olarak şekillendiği klasik dönemden itibaren incelenen gelir dağılımı sorunu Neo-klasik, Keynesyen, Marksizm ve Monetarizm gibi okulların da inceleme alanına dâhil olmuştur. Gelir dağılımı teorileri başlığı altında Klasik, Neo-klasik, Keynesyen gelir dağılımı teorileri incelenecektir.

1.4.1. Klasik Gelir Dağılımı Teorileri

On sekizinci yüzyılın sonları ve erken on dokuzuncu yüzyıl “klasik ekonomik dönem” olarak adlandırılmaktadır. Klasiklerin ilk temsilcisi Adam Smith’tir (Branson.1997: 317).

Klasik teori, tüm iktisadi doktrinin temelini oluşturmasının yanı sıra, gelir dağılımı konusunda da girizgâhı oluşturmuş ve diğer iktisat okullarının bu düşünceleri bazen destekleyeceği ve bazen de eleştireceği platformların gerçekleşmesini sağlamıştır (Denis. 2003: 85).

Klasik okul ekonomide bireycilik felsefesine dayalı (ekonomik liberalizm teorisi) olarak, İngiltere’de 1776 yılında kurulmuştur (Branson.1997: 319).

1.4.1.1. Adam Smith Gelir Dağılımı Teorisi

Adam Smith en ünlü iyimser klasik ekonomistlerden biridir. Adam Smith’ten "ekonominin babası" olarak bahsedilmektedir. Smith’in en önemli eseri 1776 yılında yayınlanan “Milletlerin Zenginliği” adlı kitabıdır. Onun ekonomik gelişme teorisinin iskeletini, "görünmez el", "sermaye birikimi", "açık pazar" ve "işbölümü" kavramları oluşturmaktadır. Adam Smith’in "Görünmez El" kavramı bir taraftan mal ve hizmetlerin talepleri, diğer taraftan toplam üretim seviyeleri ve fiyatları dengeye doğru iterek arz ve talebe şekil vermektedir. Ona göre "rekabetçi kapitalist piyasa tabanlı sistem" tüm tarafların çıkarlarını sağlamaktadır (Asadollahzadeh,mir rostan. 2007: 281).

Smith insan refahını artırmak için kapitalizmi potansiyeli olan bir verimlilik sistemi olarak görmektedir. Özellikle işbölümünün önemini ve sermaye birikimini kapitalizmin ekonomik gelişimine katkıda bulunan başlıca faktörler olarak vurgulamıştır. Smith’e göre "işbölümü" halkın beceri ve verimliliğinin artmasına yol açacaktır.

Smith’in ekonomik gelişme teorisi, feodalizmden sanayileşme geçişi bir teoridir.

1.4.1.2. David Ricardo Gelir Dağılımı Teorisi

David Ricardo, Smith tarafından kurulan klasik okulu geliştirmiştir. Smith "üretim" üzerinde dururken, Ricardo "gelir dağılımı" konusuna eğilmiştir. Ricardo'nın azalan verimler kanunu" ve "nispi avantaj" olmak üzere iki ünlü teorisi bulunmaktadır.

Ricardo'ya göre artan nüfus sebebiyle yeni ve az verimli topraklar üretime açılacaktır. Ancak bu yeni topraklarda aynı birim ürünü üretmek için gerekli olan üretim maliyetleri yükselecektir. Oysa piyasada tam rekabet koşulları geçerli olduğu için ürünün tek bir fiyatı vardır. Bu nedenle daha verimli olan toprak, daha az verimli olan toprağa göre bir fazlalık elde edecektir (Blaug, 1987: 246).

Ricardo perspektifinden bakıldığında, ekonomik büyümenin temeli tarımsal verimliliğin artmasıdır. Uzun vadeli teknolojik ilerleme ile birlikte tarımsal topraklarda verim artacaktır.

Ricardo'ya göre rantın artışı, ülkede zenginliğin artmasının ve bu yüzden de çoğalan nüfusa besin sağlamanın güçleşmesinin bir sonucudur. Bu artış, zenginliğin bir belirtisiyse de, asla nedeni değildir; çünkü sıklıkla, rant sabitken, hatta düşüş gösterirken, zenginlik en yüksek artış hızına ulaşmaktadır. Ekilebilir toprakların üretme gücü düştükçe, rant da en yüksek hızda artacaktır. Ekilebilir toprakların en verimli olduğu, ithalatın en az kısıtlandığı ve gerekli emek miktarında en ufak bir artış olmaksızın, tarımdaki gelişmeler sayesinde üretimin katlanabildiği, dolayısıyla da rantın en düşük hızda seyrettiği ülkelerde, zenginliğin artış hızı en yüksektir (Denis, 2003: 237).

Ricardo'ya göre rantın kendisi de bir gelir kaynağıdır. Rant, "kazanılmamış gelir" dir (Denis.2003: 285).

1.4.1.3. Karl Marx Gelir Dağılımı Teorisi

Marx farklı bir ekolün temsilcisi olarak ideolojisini temellendirse de klasik iktisadi okuldan ayrı olarak değerlendirilmemektedir. Dolayısıyla Marx'ı klasik öğretiyi eleştiren klasik bir iktisatçı olarak tanımlamak yanlış olmayacaktır. Marx gelir dağılımı teorisini emek-değer ve artık-değer kavramlarıyla açıklamaktadır (Begg, 1956: 96).

Marx’a göre üretime bağlanan sermaye sabit (s) ve değişken (d) sermaye olmak üzere iki başlık altında değerlendirilmelidir ve değişken sermayeye yalnızca ücretlerin ödendiği fon olarak ya da ödenen ücret miktarı olarak bakılmalıdır. Oysa kapitalist sistemde kapitalist iktisatçılar ücreti döner sermaye ismi verilen, birçok girdinin yer aldığı bir bütünlük içine dâhil ederek emeğin artı değer üreten yanını örtmek istemişlerdir. Oysa emeği diğer sermaye çeşitlerinden ayrı incelemek ve sömürü ilişkisini göstermek gereklidir. Formülasyon:

$$C = s + d \quad (1)$$

iken işçilerin yarattığı artı değer ilavesiyle;

$$C = s + d + a \quad (2)$$

olacaktır.

Burada (2) nolu denklemdeki “a” artı değerdir. Artı değer oranı yalnızca değişken sermaye tarafından yaratıldığı gibi, bir üretim sürecinde yer alan ve emeğiyle o üretime katkıda bulunan emekçilerin hangi oranda sömürüldüklerinin yüzde ifadesidir (Palm, 1996: 283).

Marx, artık değer oranını şu şekilde tanımlamaktadır:

“Bir tarafta, bu sermayeyle satın alınan değişken sermaye değeri ve emek gücü değeri eşit olduğundan ve bu emek gücü iş gününün gerekli bölümünü belirlediğinden, buradan, artı değer in değişken sermayeye oranının, artık emeğin gerekli emeğe oranına eşit olması sonucu çıkar. Artı değer oranı bu nedenle emek gücünün sermaye tarafından ya da işçinin kapitalist tarafından sömürülmesinin tam ifadesidir”. Artı değer oranı, emekçinin kendi geçimine denk değer yaratmak için çalıştığı her bir saat karşılığında kapitaliste kâr sağlamak için kaç saat çalıştığını göstermektedir (Randle. 1995:203).

1.4.2. Neo-Klasik Gelir Dağılımı Teorisi

Neo-Klasik Teori adından da anlaşılacağı gibi klasik teoriden hareketle Avustralyalı Elton Mayo tarafından kurulmuştur. (Weintraub, E. Roy.2002: 109).

Neo-Klasik ekonomi fiyatı belirlemek için, arz ve talep ile piyasasındaki çıktı ve gelir dağılımına odaklanmaktadır. Çalışanın psikolojisi verimliliğine etki etmektedir.

Uzmanlık ve işbölümü üretim maksimizasyonunu sağlamak için tek yol değildir (Denis.2003:291).

1.4.3. Keynesyen Gelir Dağılımı Teorileri

John Maynard Keynes 1936 yılında “İstihdam, Faiz ve Paranın Genel Teorisi” adlı eserinde tam istihdamı değerlendirmiş fakat gelir dağılımının analizine yer vermemiştir. Sadece fonksiyonel gelir dağılımında yer alan kârı tanımlamıştır (Blinder. 1986: 130).

Keynes’e göre, işgücü piyasasında işgücü sıkıntısı olan talep vardır, Çünkü geleceği hakkında firmaların şüpheciliği olduğundan, daha az yatırım gerçekleşir.

Keynes’e göre, bu nedeniyle ki ürün pazarında tüketim bir gelir fonksiyonudur ve işsizlik, , düşük geliri ulaşmıştır. Sonuçta tüketim azalacak ve aşırı arz ve hizmetler ortaya çıkacaktır.

Efektif talep, Keynesyen analizin merkezinde bulunmaktadır. Efektif talep, literatürde satın alma gücüyle desteklenmiş talep olarak tanımlanmaktadır ve belli bir dönemde yapılan gerçek harcamaların toplamından oluşmaktadır. Keynes’in ifadesine göre, efektif talep, toplam talep eğrisinin toplam arz eğrisini kestiği noktada oluşan taleptir. Talep eğrisi üzerindeki diğer noktalar ise, efektif talep değildir (Blinder. Alan. 1986: 137).

Genel olarak Keynes gelir dağılımı konusunda kesin bir çalışma yapmamıştır. Ancak Keynes sonrası iktisatçılar Keynes’in bu açığını kapatmışlardır (Blinder. 1986: 151).

1.5. GELİR DAĞILIMIN ÖLÇÜM YÖNTEMLERİ

Gelir dağılımındaki eşitsizlikler yoksulluğun artmasına yol açmaktadır. Gelir dağılımı kişilerin milli gelirden aldıkları pay olarak tanımlanmaktadır. Dolayısıyla gelir dağılımı bir ülkedeki kişilerin gelirleri arasındaki eşitsizlik derecesini göstermektedir. Gelir eşitsizliği olgusu özellikle gelişmekte olan ülkelerde, sadece yoksulluğun başlıca nedeni olarak sayılmamakta, aynı zamanda ekonomik büyümeyi yavaşlatan faktörlerden

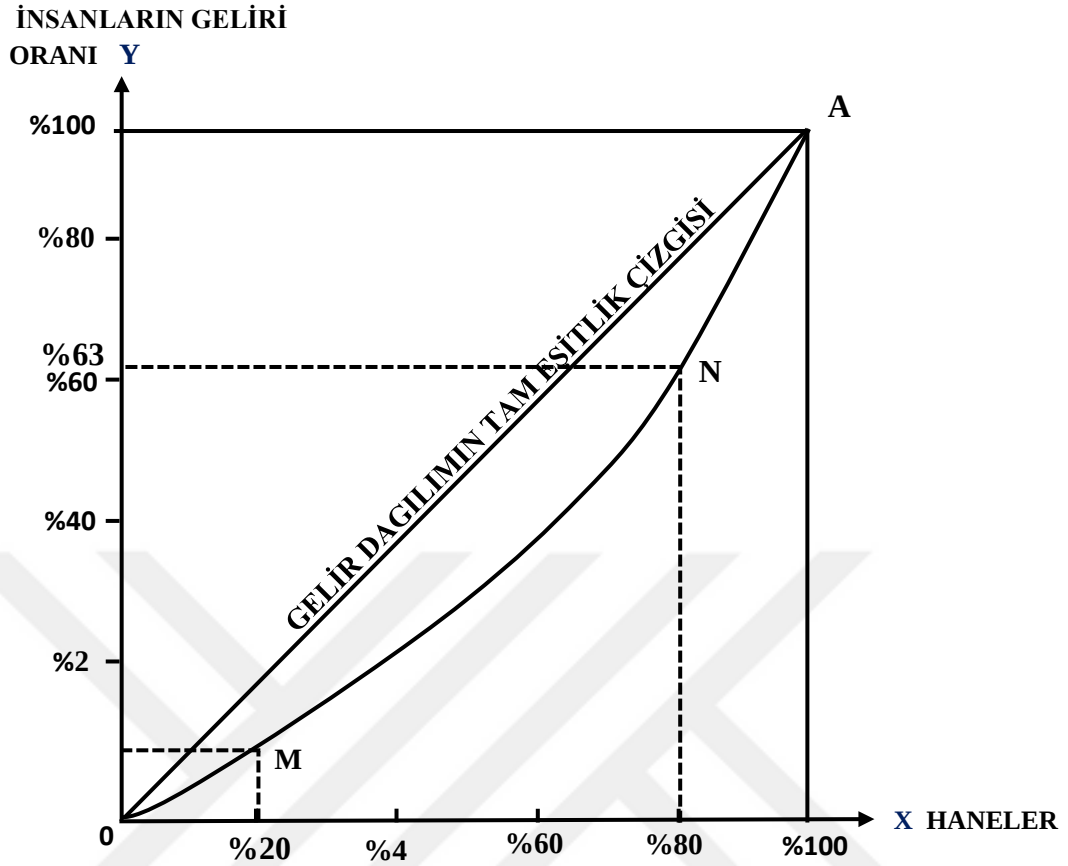
biri de olarak görülmektedir. Hükümetin en önemli görevlerinden biri gelir eşitsizliğinin kontrolüdür (Randle. 1995:171).

1.5.1. Lorenz Eğrisi (The Lorenz Curve)

Lorenz eğrisi, Amerikalı iktisatçı Max Lorenz tarafından geliştirilmiştir. Lorenz eğrisi, bir ülkenin reel gelir dağılımı eğrisinin şematik bir sunuşudur. Bu eğriyi çizmek için, nüfus kendi gelirine göre sırasıyla aşağıdan yukarıya farklı gruplarda yerleştirilmektedir. Grupların sayısı genellikle 5 ila 20 oranında kabul edilir, bu durumda nüfusun % 30'u gelir açısından en düşük gelirden en yüksek gelir seviyesine belirlenir, daha sonra her bir grup için yüzde 30, gelirden aldığı pay yüzde ile alınan toplam milli gelirden hesaplanır ve bu eylemle, her grubun payı milli gelirin yüzde 20'si belirlenir (Manochehri.Naeini. 1996: 254).

Şekil 1.1, Lorenz eğrisini bir varsayımsal gelir dağılımı göstermektedir, yatay eksen, haneler oranı, ve dikey eksen insanların toplam gelir oranını gösterir.

Şekil 1.1'de görüldüğü gibi, nüfusun % 20 oranı altında, toplam gelirden eşdeğeri % 20 oranı payı, nüfusun % 40 oranı altında, toplam gelirden eşdeğeri % 40 oranı payı, nüfusun % 60 oranı altında, toplam gelirden eşdeğeri % 60 oranı payı ve nüfusun % 80 oranı altında toplam gelirden eşdeğeri % 20 oranı payı kendisine tahsis edilir. Sonuç olarak gelir nüfus payı bütün gruplar için aynıdır (mir rostan. 2007:245).

Şekil 1.1. Lorenz Eğrisi

*Kaynak: Begg, Davide, 1956: 246.

Lorenz eğrisi ne kadar tam eşitlikten (45 derece) sapar ve X eksenine yaklaşırsa bu durum eşitsizliklerin arttığını göstermektedir (Abounori. 1997: 247).

Lorenz eğrisinin bir topluma OMNA şeklinde olduğunu varsayarsak, böyle gelir dağılımı gelir bakımından hanelerin yoksul yüzde 20'lik milli gelirin yüzde 63 oranında kazanmış olduğunu göstermektedir. Bu yüzden Lorenz eğrisi ne kadar X eksenine (yatay eksen) yakın olursa eşitsizlik seviyesi artacaktır (Abounori. 1997: 248).

1.5.2. Gini Katsayısı (Gini coefficient)

Bir toplumda sosyal gelişme ve refah durumunun en önemli göstergelerinden biri, toplumda gelir veya servet dağılımının dengelenmesidir. Bu ölçümün en önemli göstergelerinden biri Gini katsayısı veya indeksidir (Begg. 1956: 184).

Gini katsayısı istatistiksel dağılımının bir ölçüsüdür. Genellikle toplumda servet veya gelir dağılımının eşitsizlik miktarının ölçümü için kullanılmaktadır. Bu katsayı, sıfır ve bir arasında bir değer olarak tanımlanan bir orandır (Pajoyan. 2008: 174).

Gini katsayısı ne kadar sıfıra yakın olursa, gelir dağılımında adaleti göstermekte, ne kadar bire yaklaşırsa gelir dağılımının eşitsizliğini belirtmektedir.

Eğer Gini katsayısı sıfıra eşit olursa, tüm insanların eşit gelir aldığı anlamına gelmektedir. Eğer Gini katsayısı bire eşit olursa, mutlak eşitsizlik söz konusudur. Dolayısıyla gelir sadece bir kişinin elindedir ve kalan insanların hiç geliri yoktur. Gini katsayısı daha iyi anlaşılabilmesi için yüzde olarak ifade edilmektedir (Pormogim. 1998: 76).

1.5.3. Kuznets Katsayısı

Kuznets katsayısı tıpkı Gini katsayısı gibi 0 ile 1 arasında değer almaktadır. Katsayı 0'a yaklaştıkça gelirin daha adil dağıldığını, 1'e yaklaştıkça eşitlikten uzaklaşıldığını göstermektedir. Kuznets katsayısı iki sektörlü bir ekonomide uygulanabilmektedir. Sektörlere bakıldığında, sektörel ortalama ile ülke ortalaması birbirine eşitse, Kuznets katsayısı sıfır olacaktır. Fakat ekonomide istihdamdaki payı çok az olan tek bir sektör tarafında üretim yapılıyorsa, Kuznets katsayısı 1 olacaktır .

Kuznets katsayısı Denklem (1.6)'daki gibi formüle edilmektedir (DPT, 2001: s. 8)

$$K = Y_i | (X_i / Y_i) - 1| \quad (3)$$

X_i = i.nci sektörün üretimdeki payı

Y_i = i.nci sektörün istihdamdaki payı

İKİNCİ BÖLÜM

VERGİ KAVRAMI VE GELİR DAĞILIMI İLİŞKİSİ

2.1. VERGİ KAVRAMI VE ÖNEMİ

Vergi bir ülkenin vatandaşlarının kanunla kendi devletlerine ödeyeceği para veya mali miktardır. Ülkenin işlerliğini devam ettirmek, kamu malı ve hizmeti sağlamak, güvenliği ve milli savunmayı sağlamak ve devlet tarafından kullanılmak amacıyla alınmaktadır.

Vergi sistemi ekonomik yönetim için önemli bir araç olmakla beraber, farklı ekonomi sektörlerinin uyum ve denge içinde işlemlerini sağlaması temel işlevleri arasındadır. Kamu sektörü ekonomik teoriye göre, uygun vergi sistemi iyi yönetimin yanında modern ekonomik sistemlerin bir ayağıdır.

Uygun vergi sistemi, kamu memnuniyetini sağlayan ve kamu sektörünü finanse eden sistemdir. Yani, toplumda gelir ve servetin yeniden dağıtılmasına yardımcı olacaktır. Bu sistem aynı zamanda hükümette sorumluluk olgusunun oluşmasına yol açar ve aynı zamanda demokrasinin ruhunu güçlendirmektir. Bunun yanı sıra vergi, devleti dolaylı rehberliğini işletmelerin faaliyetlerinin etkisi yoluyla endüstriyel kalkınma politikaları kilit rol oynayan araçlardan biridir.

2.2. VERGİLENDİRME İLKELERİ

Vergiler, devlet harcamalarının yapılması için bir araç olmakla beraber, ekonomide ofset dalgalanmaları ve gelirin adil dağılımını düzenleyici, dengeli ekonomik büyümeyi sağlayıcı bir araçtır. Buna paralel olarak, vergiler şiddetli motivasyon etkileri vergi muafiyetleri yoluyla yatırımlara ve üretime yol açar. Bu eserlerin gerçekleşmesi ve sonuçlar sadece vergi oranının belirlenmesinde ve bunun nasıl alacağını toplumda olan sosyo-ekonomik koşullar nedeniyle belirlendiğinde mümkündür.

2.2.1. Adam Smith’in Vergilendirme İlkeleri

Ünlü ekonomist Adam Smith “Milletlerin Zenginliği” isimli eserinde iyi bir vergi sisteminin belirtilen ilkeleri dört ana başlıkta incelemiştir. Bu ilkeler şunlardır:

2.2.1.1. Adalet ve Eşitlik İlkesi

Bu ilkeye göre, vergi yükü insanlar arasında bölünmelidir ve vergi mükelleflerinin yeteneğine bağlıdır. Smith oransal vergiyi adil bir vergi olarak görmektedir.

Vergide adalet ilkesi, devlet tarafından vergiye tabi olan insanların vergi ödemesi zorunludur. Yani bu kişiler vergiye tabidirler ve zamanında bu vergileri ödemek zorundadırlar(Denis. 2003: 326).

2.2.1.2. Belirlilik İlkesi

Devlet vergiyi denetlemekle mükelleftir. Verginin belirlilik ilkesine göre, mükellef olan kişi vergisini ödemede zorunludur. Gerek fiyat miktarı, gerek ödeme zamanı ve gerekse verginin nasıl ödeneceği belli ve nettir.

Bu ilkeye göre, vergi miktarının alacağı, ödeme süresi ve nasıl ödeme biçimine göre kesin teşhis ve tanımlanması gerekir (Abounori. 1997: 307).

2.2.1.3. Uygunluk İlkesi

Bu ilkeye göre, vergi ödemek için insanların ve çeşitli tesislerin nispi memnuniyeti düşünülmüştür ve ödeme yöntemi için şartlar düzenlenmiş ve mümkün olan en az basınca göre düzenlenmiştir. Uygunluk ilkesinde, verginin mükelleflerden en uygun zamanda ve uygun koşullarda alınması gerektiğini ifade eder. Vergide uygunluk ilkesi, verginin toplumun yapısına uyumlu, ekonomiyi zorlamadan istenilen geliri sağlaması şeklinde açıklanmaktadır (Denis. 2003: 327).

2.2.1.4. İktisadilik İlkesi

Bu ilkeye göre, vergilerde mümkün olduğunca az alınmalı ve vergi toplaması minimuma indirilmelidir. Bu nedenle, gerçek vergi ve onun toplama yolu öyle

düzenlenmelidir ki, mükellefleri tarafından ödenen gerçek vergileri ve bu verginin toplam maliyetini çıkışından sonra devlet hazinesine teslim edileceği miktar arasındaki fark minimum olsun (Yousefi. 1997: 236).

2.3. VERGİLENDİRME AMAÇLARI

Her bir hükümet toplumu yönetmek için mali kaynağa ihtiyacı vardır. İnsanlar tarafından üstlenilen görevlerin en önemli görevleri şunlardır:

- Asker ve polis güçlerinin teçhizat ve savunma teçhizatı dağıtım ve yönetim sağlanması ve bağımsızlığı ve ülke bütünlüğü.
- Yatırım ve iletişimin geliştirilmesi ve taşıma.
- Sağlık malzemeleri, su, elektrik, iletişim ve kamuya ait diğer iletişim araçları.
- Her düzeyde eğitim sağlanması.
- Tedarik yargı uyuşmazlıkları ve sosyal güvenlik kuruluşunu çözmek.
- Kabul edilebilir bir düzeyde genel nüfusun ihtiyaçlarını karşılamak.
- Ekonomik altyapının sağlanması ve ana sanayi ve üretim yaratmanın anahtarı ve istihdam ve ekonomik denge.
- Düzeni kurulmuş araştırma merkezleri soruşturma ruhunu güçlendirilmesi ve araştırmacıların desteklenmesi ve teşvik.
- Bilim ve teknoloji tedarikçilerinde özgüven, sanayi ve tarım (Ghaffari. 2007:194).

Bu nedenle, hükümet kendi hedeflerine ulaşmak, toplumun ihtiyaçlarını karşılamak için vergi toplamaktadır. Bugün tüm ülkelerde uzmanlar devlet harcamaları için en iyi kaynağın vergi olduğunu düşünmektedir (Manochehri. Naeini. 1996: 205).

2.4. VERGİ TEMELİ

Verginin temelleri veya esasları, verginin tahakkuk etmesine göre değişmektedir. Bu nedenle, vergi türlerine göre vergi temelleri: gelir, servet ve tüketim olabilir (Pajoyan. 2008: 91).

Her ne kadar vergi temelleri artırılsa da, hükümetin gelir vergisi daha istikrarlı olacaktır. Vergi temelleri üç gruba bölünmüştür:

- Gelir vergisi: her türlü gelirler, iş, sermaye vb.
- Varlık vergisi her tür varlık ve servet , emlak, vb.
- Tüketim vergisi

Vergi temellerinin vergi amaçları doğrultusunda ve toplum ve ekonomi üzerindeki etkileri bir avantaja sahiptir (Davoodi. Barati. 2007: 143).

Tablo 2.1. Temel Gelir Vergisi (2016)

Gelir vergisi 2016 yılda							
Gelir 2016 Yılda	Aylık Gelir	Yıllık Gelir	Gelir Vergisiki maafiyet Ondan çıkılmış	Oranı	Aylık vergi	Yıllık vergi	Açıklama
Birici durum:Gelir aynı maafiyet 13,000,000 RL	13,000,000	156,000,000	Maaf	%0	0	0	-
İkinci durum:Gelir 7 kat maafiyet, yanı 91,000,000 RL	91,000,000	1,092,000,000	936,000,000	%10	7,800,000	93,600,000	Birici durumda n fazla
Üçünü durumun: 7 kat maafiyetten fazla mesela 110,000,000 RL	13,000,000	156,000,000	Maaf	%0	0	0	-
	91,000,000	1,092,000,000	936,000,000	%10	7,800,000	93,600,000	İkinci durumda n fazla %10
	6,000,000	72,000,000	72,000,000	%20	1,200,000	14,400,000	İkinci durumda n fazla %20
	110,000,000	1,320,000,000	1,008,000,000	Üçüncü durumu n Toplamı	9,000,000	108,000,000	Toplam Vergi Üçüncü durumda

***Kaynak:** Ekonomik İşler ve Maliye Bakanlığı

2.5. VERGİ TÜRLERİ

- Dolaylı Vergiler.
- Dolaysız Vergiler.

2.6. DOLAYSIZ VERGİLER

Vergiler, bireylerin gelirlerinden ve servetlerinden (varlık) dolaysız alınır ve bu dolaysız vergiler, gelir vergisi ve servet (varlık) vergisine dahildir. Bu verginin adından belli olduğu gibi, hiçbir araçla bireylerin veya organizasyonların vergilerine ve ekonomik kuruluşlarına uygulanır ve vergi otoriteleri tarafından doğrudan toplanır. Bu vergilerin açık örneği, vergilerle devlet kendi personellerinin maaşlarından doğrudan öder (Gilek Hakim Abadi. 2000: 87).

Vergi kanunun kodlaması ve onun uygulanması, iki açıdan önemlidir. Bir yandan devlet finansmanında önemli bir role sahiptir ve diğeri, ülkenin ekonomisinin düzenlenmesinde etkilidir (Khatibzade.1998: 103).

2.7. DOLAYLI VERGİLER

Vergiler ki onun vergi ödeyeni belli değildir ve verginin tahakkuk olması bireylerin ekonomik faaliyetlerinin ve operasyonlarının bir kısmına bağlıdır ve onların intihal yapmağı çok yüksek olursa, dolaylı vergiler denilir(Khatibzade.1998: 104).

Vergiler ki dolaylı ve vasıtalı olarak vatandaşlardan alınır. Dolaylı vergiler insanlara hissettirilmeden alınır ve normalde insanlar bunun varlığını hissetmezler. Bu vergi genellikle malların ve hizmetlerin fiyatını arttırır ve tüketicilere intikal yapılır ve ithalat vergisi ve tüketim ve satış vergisini içerir (Gilek Hakim Abadi. 2000: 88).

2.8. İRAN VERGİ SİSTEMİ İÇERİSİNDE YER ALAN DOLAYSIZ VERGİLER

İran Vergi sistemi içerisinde yer alınan dolaysız vergiler şunlardır:

2.8.1. Gelir Vergisi

Gelir vergisi, kişinin bir tür gelirine veya toplam gelir üzerinden tahsil edilen vergidir. Vergi bir tür gelire, örneğin: ücret, faiz para, mülkiyet geliri, emlakların kiralari, serbest çalışmadan kurumsal geliri, örneğin: doktorların,ve avukatların gelir vb) genellikle çeşitli oranları ve yollar ile vergiye tabi yerleştirilir. Be vergide kişinin tüm elde ettiği gelirlerin toplamını çeşitli kaynaklardan muhasebe edilir ve genellikle af yasası düşüldükten sonra "ilerici oranları" ile vergiye tabi yerleştirilir. Toplamda, vergi gelirin türlerine göredir ama toplam gelir üzerine vergi adaleti ile daha tutarlı olarak uygulanır. Bugünler, çoklu ülkelerde devlete ait olan en önemli kaynak, gelir vergisidir. Kişisel gelir vergisi bireylerin opsiyonel tasarruflarını azaltır ve bu özel yatırımı azaltabilir ki bu azalma kamu yatırımı ile telafi edilir(Kamijani. Yahyayi. 1991: 196).

2.8.1.1. Gelir Vergisi Unsurları

Gelir vergisi unsurları şunlardır:

- **Zirai Kazançlar**
- **Ücretler**

2.8.1.1.1. Serbest Meslek Vergisi

Gerçek kişinin istihdamı sayesinde kazandığı gelirinden vergi alınmasına, meslek vergisi denilir (Kamijani. 191: 214).

2.8.1.1.2. Arızı Vergisi

Arızı vergiler tüzel veya gerçek kişinin nakit veya nakit olmayan gelirinden muamele veya ödül için tahsil edilir(Gilek Hakim Abadi. 2000: 161).

2.8.1.1.3. Kurumlar Vergisi

Kurumların toplam ele ettiği gelirlerinden, maliyetler ve diğer harcamaları düşüldükten sonra, gerçek gelir kalır. Bunlar ilerici oranları ile vergiye tabidir. Ama kurumların gerçek gelirlerini muhasebe etmek ve maliyet türlerini bilmek basitçe mümkün değildir. Diğer taraftan, kurumların ilk sermaye oluşumu ile vergi arasındaki

makul bir miktar olmalıdır, ki vergi adaleti sağlansın. Yani kurumların ilk sermayeleri azdır, az vergi öderler. O kurumlar göre ki ilk sermayeleri çoktur. Bu sorunları çözmek için, çeşitli finans ve muhasebe yöntemleri kullanılır. Ticaret şirketleri fiyat ve üretim miktarlarını bir şekilde ayarlamak için çalışırlar ki onların karı maksimize olsun. Yani bu şirketler mallarının fiyatlarını artırmak ile kendi tahakkuk vergilerin bir kısmını tüketicilere intikal etmeleri her zaman mümkündür. Eger mallarına olan talep yükselen fiyatlar karşısında çok değişmezse (insanlar ürünü sağlamak zorunda ve ürün esastır) verginin intikal yapma olasılığı daha yüksektir. Kurumlar vergisi yeni yatırımlarında kullanan miktar fonlarından düşürür (azaltır). Çünkü bu tür vergiler miktar fonu ve yeni yatırımlarda vergi olarak devlete ödenir, kar dağılımı paylar sahiplerin içinde de azalacaktır (Kamijani. Yahyayi. 1991: 205).

2.8.2. Servet (Varlık)Vergisi

Gerçek veya tüzel kişiye eşya ve mülke ait her türlü haklar dahil olmak üzere varlık veya servet, olduğu belirlenir ve onlara eşyalara ve mülklere sahip olma izni verir (Pajoyan. 2008: 251).

2.8.2.1. Emlak Vergisi

Emlak vergisi, arsa ,arazi ve bina gibi taşınmaz gayrimenkulleri satın alan herkesin ilk karşılaştığı vergidir ve bu vergi alana göre alınır (Pajoyan. 2008: 249).

2.8.2.2. Veraset ve İntihal Vergisi

Bir kişinin ölümü üzerine, onun kalmış servetine varislerine kanun ile tahakkuk edilir (Gilek Hakim Abadi. 2000: 162).

2.8.2.3. Damga Vergisi

Damga vergisi doğrudan bir vergidir ve belgeler üzerinde yapıştırılmış ve iptal damgası, kağıtlar ve belgeler resmiyet etmek veya onları yürürlüğe sokmak için mükelleften alınır. Örnek olarak, bankalar tarafından basılan çekin her tabakası

tüketicilere sağlanır, damga vergisi alınır. Veya ilk, orta ve lise öğrencilerin elde edeceği sertifikalarından damga vergisi alınır (Garabaghiyan. 1996: 289).

2.9. İRAN'DA VERGİ SİSTEMİ İÇERİSİNDE YER ALAN DOLAYLI VERGİLER

2.9.1. İthalat Vergisi

Vergi adaleti amaçları doğrultusunda ve vergi mükelleflerinin gerçek gücüne göre ithal mallardan devletlerin mali ve ekonomik politikalarının bir sonucu olarak ithal malların vergilendirilmesidir. Devletlerin ithalatı vergilendirmesinin birçok nedeni vardır. Onların en önemlileri şunlardır: ülkenin içindeki üreticilere destek olmak, gereksiz lüks malların girişini ve gelirini önlemesidir. İthal malları sınırdan geçerken alınan vergilerdir. İthalat vergisinin içinde gümrük vergisi ve katma değer vergisi de dahildir (Pajoyan. 2008: 258).

2.9.1.1. Gümrük Vergisi

Mallar başka ülkeden bir ülkeye ithalat olduğu zaman, bu malların ülkeye girişlerinde gümrüğün belli tarifelerine göre bu ithal mallardan belli oranlarda ülkenin kendi ekonomisine göre para alınır, bu alınan para ithal mallar için, gümrük vergisi denilir (Kamijani.Yahyayi. 1991: 260).

- Ticaret karı
- İthalat otomobillere %30 vergi
- patent %15 vergi

2.9.1.2. Katma Değer Vergisi Ve Kavramı

Katma değer vergisi, tüketimi ve mal iç satışı ve hizmetlerle ilgili dolaylı bir vergidir. Bu tür vergiler bir kaç aşamalı ve üretim ve nihai tüketimin tamamlama aşamalarının her birinde, katma değer açısından oluşturulacaktır. Diğer bir deyişle KDV, bir tür birkaç aşamalı satış vergisidir ki ara mallar ve hizmetler satın almayı vergi ödmeden muaf edilir. Mal veya hizmet satışı gelir farklılıkları ve tüm maliyetleri ki ara mal ve hizmetlerin satın almak için olup bir firmanın katma değeridir. Milli ekonominin

karşısında, aslında GSYİH tüm firmaların katma değeri toplamıdır, çünkü bütün vasıtalı ticaretler nihai satış değerine eşittir (Khatibzade. 1998: 274).

Aşağıdaki denklem ulusal ölçekte göstermektedir ki katma değer diğer yüzü GSYH'dir.

$$\text{Katma değer} = (\text{Toplam ticaret aracı} - \text{Ticaret aracı}) = \text{Nihai satış} - \text{Üretim faktörlerine ödemeler} = \text{GNP} \quad (4)$$

GNP hesaplamak için aşağıdaki formül kullanılır:

$$\text{GNP} = \text{GDP} + \text{NFP} \quad (5)$$

$$\text{GDP} = C + I + G (X - M) \quad (6)$$

C: Tüketim

I: Yatırım

G: Kamu harcamalar

X: Toplam brüt ihracat

M: Toplam brüt ithalat

NFP= Ülkede istihdam edilen yabancı işçilere ödenen toplam miktarı - Yabancı işçiler tarafından üretilen malların değeri.

Bu duruma göre söylenebilir ki üretimin her aşamasında tüm firmaların toplam katma değeri, GSYİHnin bir başka tanımıdır. Bu yüzden, KDV, ulusal üretim vergisidir (Mir rostam. 2007: 308).

2.9.2. Tüketim ve Satış Vergisi

Tüketim ve satış vergisi devletin ve toplumun tüketimini kontrol etmek için dolaylı vergi olarak aldığı bir tür vergidir (Asadollah bali. 2007:260).

Tüketim ve satış vergisi tahakkuk eden mallar şunlardı: (Kamijani,. 1991:271)

- Petrol ürünleri üzerindeki vergi.
- Tıbbi ve endüstriyel alkol üretim vergisi.
- Alkolsüz içecekler, vergisi.
- Sigara satış vergisi.

- Araba vergisi.
- Yerli arabalara %15 vergi.
- Havyar satış vergisi.
- Otomatik telefon abonelikleri ve uluslararası hizmetler vergisi.
- Ses ve video kayıt vergisi

2.10. VERGİLERİN GELİR DAĞILIMI ÜZERİNE ETKİLERİ

Vergilendirme sistemi hükümet politikaları için çok önemli bir araçtır. Eşitsizliği azaltmanın en etkili yollarından biri vergilendirilmedir. Dolaylı vergiler mal ve hizmet üzerinden tarh olunmaktadır. Hükümetler vergilerle üst gelir gruplarının lüks mallarını tüketmelerini düzenler, böylece düşük gelirli gruplara sübvansiyonlar şeklinde harcayarak gelir dağılımında iyileştirici etkiler yaratır (Yousefi. 1997:161).

Dolaysız vergilerde ilerici gelir vergisi¹ uygun gelir dağılımı için en etkili yöntemdir ama en büyük tasarruf oranı yüksek gelirli tabaka tarafından yapılır, eğer ilerici vergi oranı artırılırsa, gelirinizi artırmak için insanlar motive edilemez ve tasarruf artışı azalır. Bu sebeple sonraki dönemlerde yatırım getirileri azalır (Khatibzade. 1998: 239).

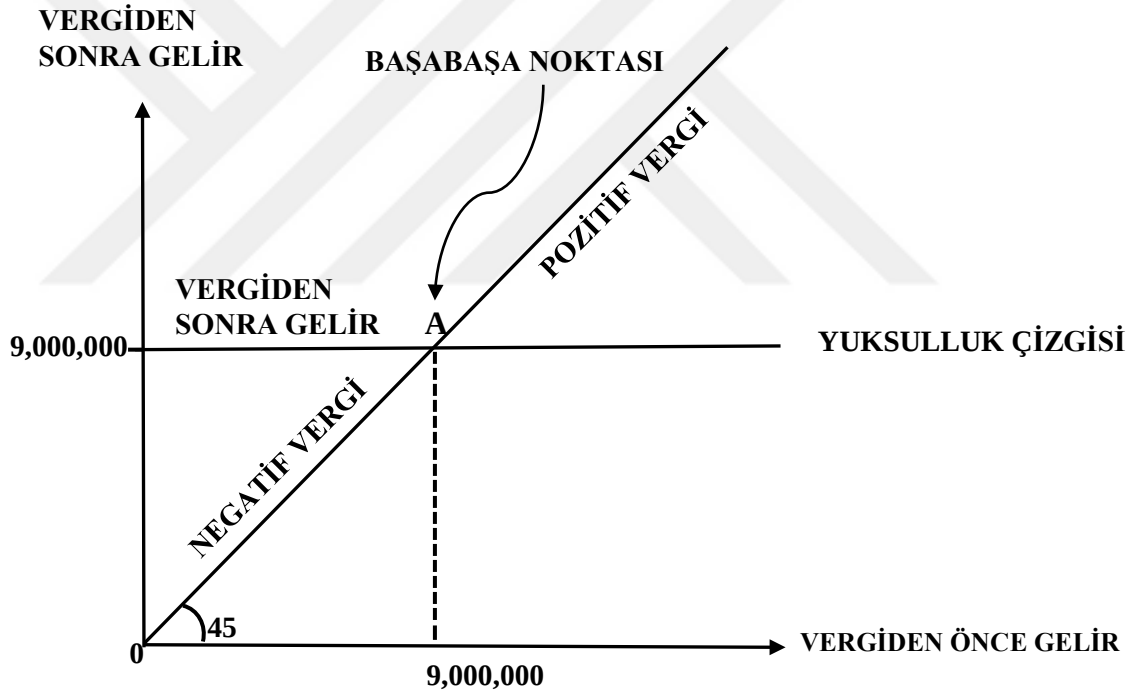
Gelir dağılımını iyileştirmek için hükümetin gelir yardım programlarının biri negatif gelir vergisi sistemidir. Bu sistemin amacı şudur ki, bir kişinin geliri nispeten yüksek ise pozitif vergi gereklidir. Gelirlerinin farklı türlerine göre devlete öder ve o zamanki bireyin geliri Standart belirleme ve açıklama bir seviyeden daha az olduğundan, sadece vergi ödemeyecek belki de aynı zamanda gelirin yardımcı olmak için hükümetten para alacak ki buna negatif vergi denir. Standart set yoksulluk sınırı ya hattı denir. Bu sistemde, bir başka deyişle, eğer bireyin geliri yoksulluk hattının üzerinde olursa pozitif vergi hükümete öder ve eğer bireyin geliri yoksulluk hattından aşağı olursa negatif vergi hükümetten alacaktır ve eğer onun geliri yoksulluk noktasında olursa, ne pozitif vergi ve ne negatif vergi alacak ve ödemeyecektir (Asadollah bali. 2007: 178).

¹İlerici gelir vergisi: vergiler ki personellerin bordrolarını ilerici oranıyla hesaplanır.

Tablo 2.2. Ailelerin Cari Gelirleri İle Negatif Vergi

Harcanabilir Gelir (Riyal)	Negatif Vergi (Riyal)	Cari Gelirler (Riyal)
9,000,000	9,000,000	0
9,000,000	5,000,000	4,000,000
9,000,000	2,000,000	7,000,000
9,000,000	1,000,000	8,000,000
9,000,000	0	9,000,000

Yukarıdaki tablo geometrik şekilde aşağıda gösterilmiştir:

Şekil 2.1. Ailelerin Cari Gelirleri İle Negatif Vergi

Çizgi 0A ikinci grafikte vergi gelirden önceki durumunu gösterir. Negatif vergi % 100 oranında tarh olunur, gelir çizgisi vergi ondan çıktıktan sonra AB ye değişilir. Gelir ki vergiden sonra ve gelir ki vergiden önce arasındaki farklılıklar, gerçekten negatif vergiyi gösterir. (bölge 0AB) bu durumda çünkü kişinin geliri sıfırdır, ayda 9,000,000

Riyal negatif vergi alır. Gelir artışı ile negatif vergi miktarı kademeli olarak azalır. Böylece bir zamanki bireysel geliri 9,000,000 Riyaldır (Ghaffari. 2007: 285).

2.11. EMLAK VERGİSİNİN GELİR DAĞILIMINA ETKİLERİ

Servetten alınan vergilerden emlak vergilerini kendi içinde bina vergileri, arsa ve arazi vergileri şeklinde ayırmak mümkündür. Bina vergisi genellikle binaların iratları üzerinden alınmaktadır. Bina vergisinin gelir dağılımı üzerindeki etkisini belirleyebilmek için öncelikle binaların hangi gelir gruplarından insanların malik olduğunun belirlenmesi gerekmektedir. Genellikle az gelişmiş ülkelerde binaların büyük bir kısmı yüksek gelirli kimselerin elindedir. İstisna ve muafiyeti daraltılmış bir bina vergisinin gelir dağılımı üzerindeki etkisi olumlu olacaktır (Ghaffari, 2007: 319).

2.12. VERASET VE İNTİKAK VERGİSİNİN GELİR DAĞILIMINA ETKİLERİ

Veraset ve intikal vergileri gelir dağılımında eşitliği sağlamaya çok elverişli bir vergi türüdür. Söz konusu vergiler murisin ölene yakınlık derecesi ve veraset yoluyla geçen paranın miktarı göz önünde bulundurularak iki tür artan oranlı uygulanır. Yapıları sayesinde gelir dağılımında eşitliğe katkıda bulunmaktadırlar. Bu vergilerin gelir dağılımını olumlu yönde etkileyebilmeleri için özellikle istisna ve muafiyetlerinin kapsamının dar olması ve vergi tarifesi yüksek olması gerekmektedir (Mehran, 1975: 326).

2.13. VERGİNİN EKONOMİĞİN BÜYÜMESİNDE VE KALKINMASINDA ROLÜ

Özel teorik analizle aşinalık ve onları tanınması olarak tecrübe yardımıyla gelişmekte olduğu ülkelerdi ki belli olur acaba gelir dağılımı ekonomik gelişme sürecinde zararına veya düşük gelirli grupların lehine hareket yapıyor veya gelir dağılımının iyileştirilmesi vergi politikası ve hükümetin harcamaları yoluyla sonunda yavaş veya hızlı ekonomik gelişme yapar. Önemli metlep ki vardır bu politikaların gerçek etkisidir. Çünkü politikaları genellikle gerçekleşen gelir ayarlaması eksik ekonomik yapılar tarafından ve kurumlar yüksek gelirli gruplar halinde ana hedefi farklı olarak, düşük gelirli gruplara faydası yoktur. Sonuçta sosyal adalet yolunu ya da

yollarının en azından biri ekonomik gelişmedir. Bu bağlamda, maliye politikası (ki vergi politikası maliye politikasından önemli bir rolü vardır) üretim faktörleri tahsis üzerindeki etkisi, gelir dağılımı ve servet, işgücü verimliliği iyileştirme ve son olarak, ekonomik kalkınma politikaları finanse bu hedefe ulaşmak yardımcı olmak içindir. Kuşkusuz, vergi ve vergi sistemi ülkenin gelişmesinde önemli bir role sahiptir (Begg. 1956: 291).

Vergi hükümetinin dolaylı rehberlik araçlarından biridir, firmaların faaliyetleri üzerindeki etkisi endüstriyel kalkınma politikalarında kilit rol oynayabilir. Hükümet uygun bir vergi sistemini formüle edebilir, böylece gelişme hedefine ulaşmak için etkin kılabilir. Denilebilir ki hükümetler için vergilendirme bir tür gelirdir ve bireyler arasında adil gelir dağılımı sayesinde, ülke ekonomik gelişme gösterir (Riley. 2008: 312).

2.13.1. Dolaysız Vergi Politikalarının Gelir Dağılımı Üzerine Etkileri

Doğrudan vergiler emlak ,servet vergisi, kurumlar vergisi ve gelir vergisidir.

İran'da Tablo 2.2 ve 2.3'e göre en az miktarda vergi alınan doğrudan vergiler için 1980 yılında 129.2 milyar rial ve en yüksek miktarı 2009 yılında 209029.7 milyar rial olarak gerçekleşti, bu arada toplam vergiden dolaysız vergilerin payı 0.51 oranı 2006 yılda, ki 2009 yılda 0.69 oranı artırılmıştır (Abounori. 1997: 173).

2.13.1.1. Kurumlar Vergisinin Gelir Dağılımı Üzerine Etkileri

Bu vergi 2004 yılına kadar kurumlar vergisi uygulanırdı ve dâhil olarak, tüzel kişiler devlet vergi ve tüzel kişiler devlet dışı vergisidir ve itibaren 2005 ten sonra petrol performans vergi dâhildir. Böyle ki şekil 2.2'de görüldüğü gibi kurumlar vergisi devrimin ilk günlerinde koşulları nedeniyle o günlerde düşürüldü ama 1984 den itibaren bu vergilerin payı artıyor böylece son yıllarda, en yüksek seviyesine ulaşmıştır, 2009'da bu verginin miktarı 167,300 milyar riyals ulaştı. Kaydedilen istatistiklerde kamu ve özel şirketler üzerindeki vergi, belirtir ki 1984 yılına kadar kamu şirketlerin üzerindeki vergi tüzel kişiler vergisinde büyük pay vardır ama bu yıldan bu yana daha aktif özel sektör ile özel şirketlerin vergisi payı arttı (Khatibzade. 1998:230).

Şekil 2.2'e göre toplam dolaylı vergiden kurumlar vergisi payı 0.62 oranından 1979 yılında 0.80 oranına 2009 yılda arttı yani 77.5 oranında bir şey büyüdü. Hem de

incelemelerde tüzel kişilerin ortalama vergi payı toplam alınan vergilerin miktarı 55.7 oranında eşittir (Davoodi.Barati, 2007:190).

Şekil 3'e göre 1980 yılında tüzel kişilerin vergi payı en düşük miktarına ulaştı ki bu verginin payı bu yılda hatta gelir vergisi payı toplam dolaylı vergilerden daha azdır. Ama 1981 yılında onun miktarı arttı ve hatta 1979 yılın miktardan da fazla oldu. 1982 yılında bu payı biraz azalmış ama 1982 den 1985 yılına kadar yükseliş eğilimini korumaktadır ve 1985 itibaren 1989 yılına kadar tekrar azaltılır ve 1989 itibaren 1989 yılına kadar yükseliş eğilimini korumaktadır yani 1980 yılında tüzel kişiler için gelir vergisi en düşük payı 6.35 oranı olacaktır ve en yüksek miktar 76.6 oranı 2005 yılındadır (mir rostan, 2007: 182).

2.13.1.2. Gelir Vergisinin Gelir Dağılımı Üzerine Etkileri

Bu vergi vergi hukuku, iş vergileri, emlak vergisi ve çeşitli vergileri içerir. Şekil 2.3 vergi değişikliği gösterir. Bu vergi de bir sürü alındıktan dalgalanması oldu ve bunun nedenleri vergi oranlarında bir değişiklik ve onun alınan yöntemi adlandırılabilir. İncelemelerde ortalama gelir vergi payı toplam alınan vergilerin miktarı 11.3 oranında eşittir. Hem de 1980 yılında gelir vergisi payı toplam dolaysız vergilerden 0.31 oranı 0.61 oranına 2009 yılında ulaştı ki bu ara zamanda bunun miktarı değiştirildi. Gelir verginin düşük oranı toplam vergiye bunu anlatır ki birçok gelir grupları ödeyen vergiden kaçırılır ki maalesef yüksek gelirli gruplar arasında ki serbest meslek veya hizmetleri vardır bunların vergi kaçırma en yüksek paya sahiptir. Hem de gelir vergisinin yüksek payı bordro vergileri yoluyla temini edilmektedir ki bu da anlaşılacağı maaşlı insanlardan vergilendirilmesi ve sabit getirili ve vergi kaçırma serbest meslek olan vergilendirilmesi söyledi (İslami, 2005:172).

Şekil 2.2'e göre, 1980 yılında gelir toplam dolaysız vergi içindeki gelir vergisinin payı artırılır ki ondan sonraki yıl yani 1981 yılda büyük ölçüde azalır yani 1980'da 0.51 oranından 24.3 oranına 1981'de azalır ama 1982'de toplam dolaysız vergilerin içindeki gelir vergisi payı artırılır ve 1988 yılına kadar düşüş eğilimini kendisine alır. 1989, 1990, 1991 yıllarına bu pay en yüksek miktarda 1991 yılına kadar kendisine alır. Toplam dolaysız vergiden gelir vergisinin payı düşüş ve yükseliş eğilimi devam ediyor. Ama henüz 2001 yılında bu miktar 1991 yılına göre biraz daha yüksektir yani 1991 yılda bu

miktar 34.6 oranında eşdeğeridir ama 2001 yılında 37.9 oranına ulaşır. Ama 2001 yıldan 2009 yılına kadar bu miktar düşü eğilimini olmuştur. Yani toplam dolaysız vergiden gelir vergisinin payı en yüksek miktarı 2001 yılında 37.9 oranı ve en düşük miktarı 2009 yılında 16.2 oranıdır (Pajoyan.2004: 217).

2.13.1.3. Servet Vergisinin Gelir Dağılımı Üzerine Etkileri

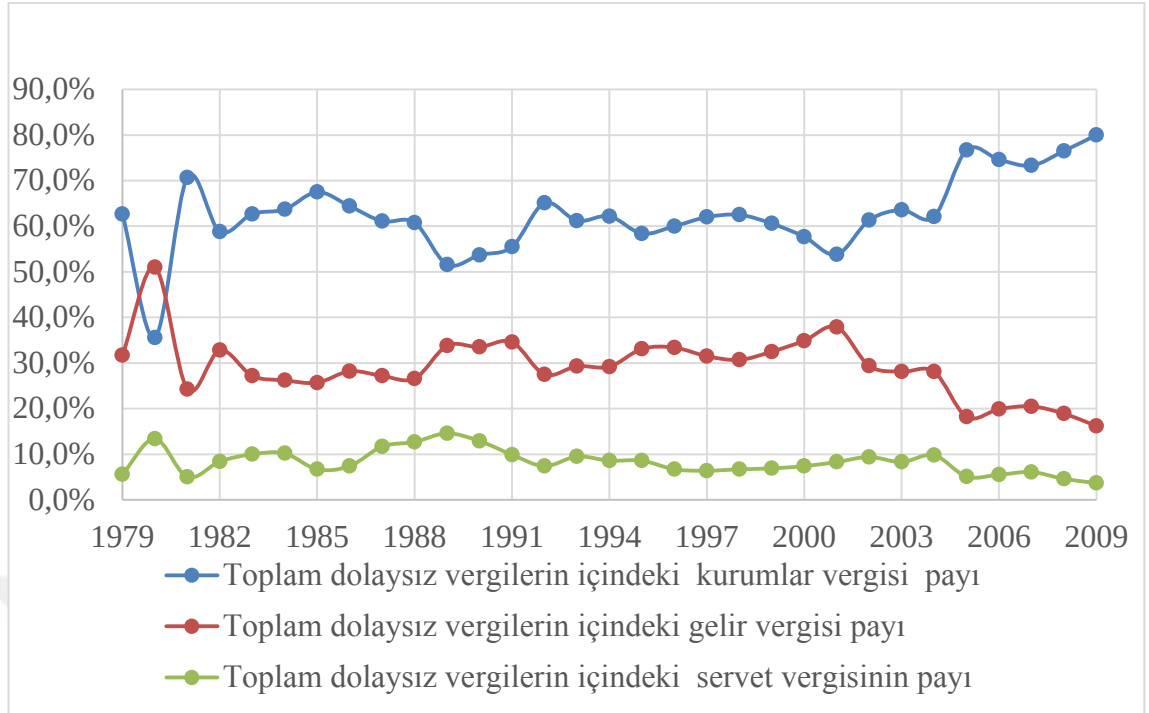
Arızı vergileri, veraset ve intikal vergisi, diğer server üzerideki vergiler, çıplak arazi, kooperatifler, emlak, damga vergisi, yükleme ve diğer öğeler. İncelenen dönemde bu verginin ortalama payı ülke gelirlerinde 2.60 oranında eşittir. Hem de 1979 yılda servet vergisi payı toplam dolaysız vergilerden 0.06 oranı ve 2009 yılda 0.38 oranıdır. Toplam bu dönemde farklı fiyatları vardır. Şekil 2.3 servet vergisi eğilimini değişikliklerini gösterir. Prensip olarak, servet vergisi (emlak ve varlık) sabit bir fiyatı vardır ve vergi oranı emlak ve varlık özelliğinin türlerine göre değişir. Bu durumda bazı oranlar servet vergisi ortalama oranından yüksek ve ve bazı diğerleri düşük oluyor. Böylesine sermaye o kesimlerinde ki vergi oranı yüksektir o kesimlerine ki vergi oranı düşüktür taşınır (Pajoyan.2008: 339).

Şekil 2.2'e göre, bellidir ki 1988 yıldan 1980 yıla kadar bu verginin payı artırılmış ama toplam durumda servet vergisi daima istikrarlı bir eğilim olmuştur. Dolaysız vergilerin içindeki bileşenleri, servet vergisi en düşük payı dolaysız vergilerin içindeki diğer bileşenlerinde vardır. Bu vergi payı en yüksek miktarı yani 14.6 oranı 1989 yılındadır. Bu vergi payı diğer yıllarda sabit bir oranda neredeyse arttı ve 2004'de bu verginin miktarı azalır ve 2009'da en düşük miktarına yani 3.7 oranı ulaştı (Davoodi. Barati. 2007:198).

Tablo 2.3. Dolaysız Vergilerin Kombinasyonu 1979-2009 Dönemi (Milyar Riyal-Oranı)

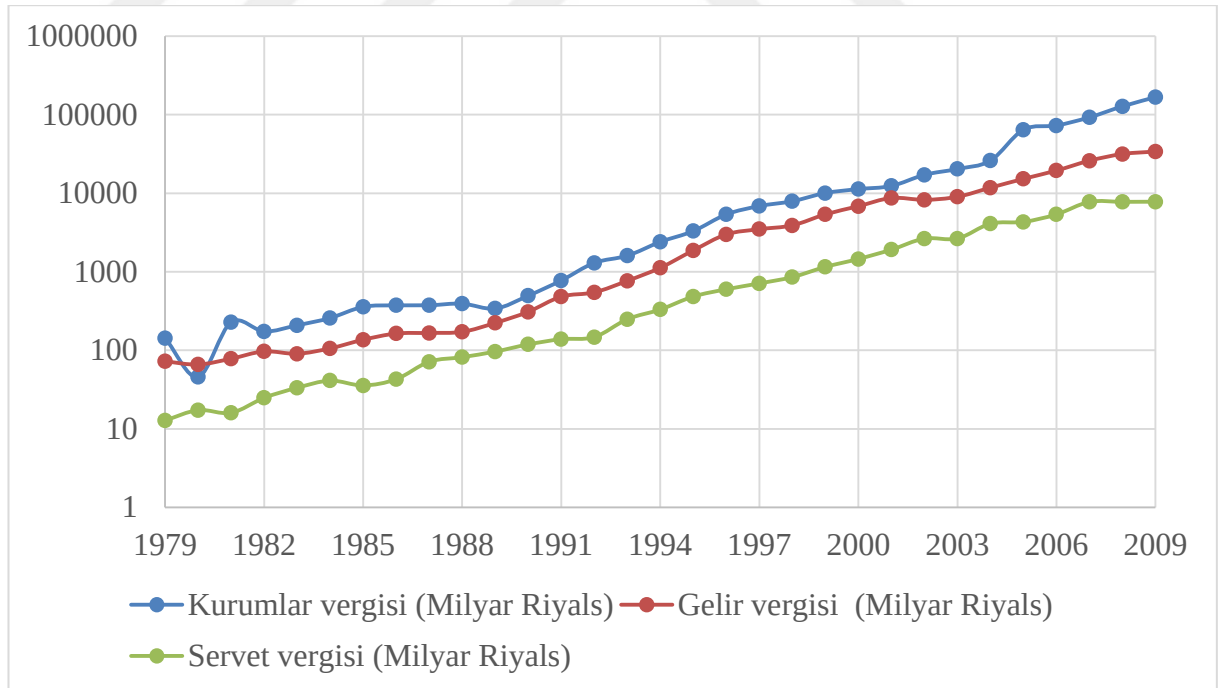
YIL	Kurumlar vergisi (Milyar Riyal)	Gelir vergisi (Milyar Riyal)	Servet vergisi (Milyar Riyal)	Toplam dolaysız vergilerin içindeki kurumlar vergisi payı	Toplam dolaysız vergilerin içindeki gelir vergisi payı	Toplam dolaysız vergilerin içindeki servet vergisi payı	Toplam dolaysız vergiler	Toplam vergiler	Toplam vergi gelirlerinin içindeki dolaysız vergilerin payı
1979	143	72.3	128	%62.7	%31.7	%5.6	228.1	368.3	%61.9
1980	45.9	65.9	17.3	%35.6	%51	%13.4	129.1	340.4	%37.9
1981	227.6	78.2	16	%70.7	%24.3	%5	321.8	554.1	%58.1
1982	173.9	96.8	248	%58.8	%32.8	%8.4	295.5	613.9	%48.1
1983	208.3	90.4	33.3	%62.7	%27.2	%10	332	796.5	%41.7
1984	257.7	105.9	41.1	%63.7	%26.2	%10.2	404.7	898.7	%45
1985	357.7	136.2	35.7	%67.5	%25.7	%6.7	529.6	1033.7	%51.2
1986	373.5	163.5	428	%64.4	%28.2	%7.4	579.8	1024.6	%56.6
1987	374.4	166.4	71.5	%61.1	%27.2	%11.7	612.3	1030.2	%59.4
1988	392.5	171.7	81.8	%60.8	%26.6	%12.7	646	986.5	%65.5
1989	340.1	223.3	96.3	%51.6	%33.8	%14.6	659.7	1187.8	%55.5
1990	495.6	309.2	118.8	%53.7	%33.5	%12.9	923.6	1659	%54.5
1991	774.6	482.8	138.6	%55.5	%34.6	%9.9	1396	2765.2	%50.5
1992	1297.3	546.7	147.3	%65.1	%27.5	%7.4	1991.3	3775.5	%52.7
1993	1601	766	248.7	%61.2	%29.3	%9.5	2615.7	4061.3	%64.4
1994	2398.3	1124.9	331	%62.2	%29.2	%8.6	3854.2	5490.8	%70.2
1995	3296.2	1869.2	483.7	%58.4	%33.1	%8.6	5648.8	7313	%77.2
1996	5378.3	2993.7	598.6	%60	%33.4	%6.7	8970.6	12560.2	%71.4
1997	6857.8	3484.6	710.7	%62	%31.5	%6.4	11053	17344.6	%63.7
1998	7923.6	3897.1	855.6	%62.5	%30.7	%6.7	12676.3	24881.6	%50.9
1999	10048.4	5383.1	1152.5	%60.6	%32.5	%6.9	16584	40265.7	%41.2
2000	11295.5	6834	1455.1	%57.7	%34.9	%7.4	19584.6	36585.2	%53.5
2001	12371.9	8703.7	1912.3	%53.8	%37.9	%8.3	22987.9	41786	%55
2002	17152.3	8247.6	2647.2	%61.3	%29.4	%9.4	28047.1	50586.5	%55.4
2003	20375.7	9008.3	2649.7	%63.6	%28.1	%8.3	32033.7	65098.9	%49.2
2004	26027.5	11773.3	4096.1	%62.1	%28.1	%9.8	41896.9	84421.2	%49.6
2005	64459.9	15253.1	4316.6	%76.7	%18.2	%5.1	84029.6	134574.4	%62.4
2006	72861.7	19451.3	5378.3	%74.6	%19.9	%5.5	97691.3	151620.9	%64.4
2007	92610.8	25960.6	7762.3	%73.3	%20.5	%6.1	126333.7	191815.3	%65.9
2008	127794	31587.7	7770.6	%76.5	%18.9	%4.6	167152.5	239741.4	%69.7
2009	167300	33928	7801.9	%80	%16.2	%3.7	209029.7	300035.5	%69.7

*Kaynak: Ekonomik İşler ve Maliye Bakanlığı.

Şekil 2.2. Toplam Dolaysız Vergilerin İçindeki Dolaysız Vergi Bileşenlerinin Payı 1979 – 2009 Dönemi

*Kaynak: Ekonomik İşler ve Maliye Bakanlığı.

Şekil 2.3. Dolaysız Vergi Bileşenlerinin Eğilimi 1979 – 2009 Dönemi

*Kaynak: Ekonomik İşler ve Maliye Bakanlığı.

2.13.2. Dolaylı Vergi Politikalarının Gelir Dağılımı Üzerine Etkileri

Dolay vergiler sermaye ve gelir üzerinden değil, bir malın satış gibi tüketim işlemleri üzerinde alınan vergilerdir. Yani harcamalar üzerinden alınan vergiler dolaylı vergi olarak adlanır. Dolaylı vergilerin ürün vergisi (üretim) ve ithalat ve mal ve hizmetlerin kullanımı ile ilgili vergiler dahildir (Ghaffari. 2007: 179).

Dolaylı vergilerin payı 1978- 1990 dönemine kadar 0.47 oranıdır ki yani 1982 ile 1985 yıl içinde alınan döviz belirgin bir artış oldu. Hem de toplam vergi gelirleri içinde dolaylı vergilerin payı artmış ve 53.5 oranı oldu ki şunun majör payı mal ithalatında vergisi ki ülkenin alınan döviz açılmasını takiben artmıştı.

Şekil 2.4'e göre, toplam vergi gelirleri içinde dolaylı vergilerin payı 2009 yılda 30.33 oranıdır ki 1979 yılında 27.42 oranı olmuştur. Ed düşük alınan vergi 1979 yılında 140.2 milyar riyal'dır ki karşısında en yüksek miktarı 2009 yılında 91005.7 milyar riyal'dır (Islami. 2004: 197).

2.13.2.1. İthalat Vergisinin Gelir Dağılımı Üzerine Etkileri

Şekil 2.5'te gördüğümüz gibi bu verginin miktar payı ülkenin vergi gelirinde savaşın başladığı yıldan sonra yani 1980'da düşük eğilimi kendisine alır ki diğer faktörler bu azalma eğilimde rolü vardılar. Örnek verirsek petrol gelirleri azalması ve dolayısıyla döviz gelirlerin azalması, ticari yaptırımlar, birçok fabrikaların kapatılması yalnızca diğer stratejik malların girişi bu tür vergilerin azalması ülke gelirlerinde diğer faktörlerdendir. Savaştan sonra üretim birimlerinin başlamasıyla ve ticari yaptırımların azalmasıyla, ithalata vergilerin payı artırıldı. 1993 yıldan sonra uyum politikalarının başarısızlığı ile ve devletin sıkı kriterleri artması ithalatı azaltmak için, bu verginin payı azaltıldı (Yousefi. 1998: 214).

Şekil 2.4'e göre, ithalat vergisinin payı 1979 yılda eşittir 100.9 ki 2009 yılında onun miktarı 62554.4'tir. Bu verginin miktarı 1984 yıldan 1988 yıla kadar azalır ama toplam 1989 yıldan bunun eğilimi yükselir. Toplam dolaylı vergiden ithalat vergisi payı neredeyse yüksektir toplam dolaylı vergilerden tüketim ve satış vergisi payındandır. O yıllarda ki ithalat vergisi payın miktarı artırılmıştır. Tüketim vergisi payı daha az gösteriliyor. Örnek: 1980 yılda ki ithalat vergisi payın miktarı 1979 ile 1980 yılların

arasında en yüksek miktarında yani 76.3 oranıdır, toplam dolaylı vergiden tüketim ve satış vergisi payın miktarı biraz yüksektir en düşük miktarından 1979'dan 1999 yıla kadar yani 23.7 oranı vardır. 1979'dan 1988 yıla kadar ithalat vergisi payı neredeyse düşük eğilimi vardır ama 1989 yılından 1999 yıla kadar bu verginin miktar payı toplam dolaylı vergiden artırılır ,yani 1996 yılında en yüksek miktarında yani 81.7 oranındadır ve yenide 1999 yıla kadar bunun miktarı azalır ve 1979'dan 2009 yıla kadar en düşük miktarına ulaşır yani 0.25 oranı (Ghaffari. 2007: 183).

2.13.2.2. Tüketim ve Satış Vergisinin Gelir Dağılımı Üzerine Etkileri

Şekil 2.5'te tüketim ve satış vergisi eğilimi miktarını gösteriyor, devrim zamanında ve savaş kurtulması zamanına kadar majör satış vergisi petrol ürünleri içindi. Ama devrimden sonra petrol ve ticari yaptırımlar nedeniyle bu verginin payı azalma eğilimi kendisine aldı ve savaştan sonra da devletin politikasına göre ihracatı ürün vergisi alınmadığı için, bu düşük eğilimi daha da devamı var. 1980 yılında sigara satış vergilendirmesinin başlangıcından beri bu verginin payı 1986 yıla kadar yüksek eğilimlidir ve bu yılda tüketim vergisinden 0.60 oranına ulaştı, bundan sonra sigara satış vergisi payı düşük eğilimiyle 0.10 oranının altında ulaştı. Alkolsüz içeceklerin vergisi payı 1981 yıla kadar çok minimal oldu ve 1982 yılında yüksek eğilimli oldu (Manochehri. Naeini. 1996: 185).

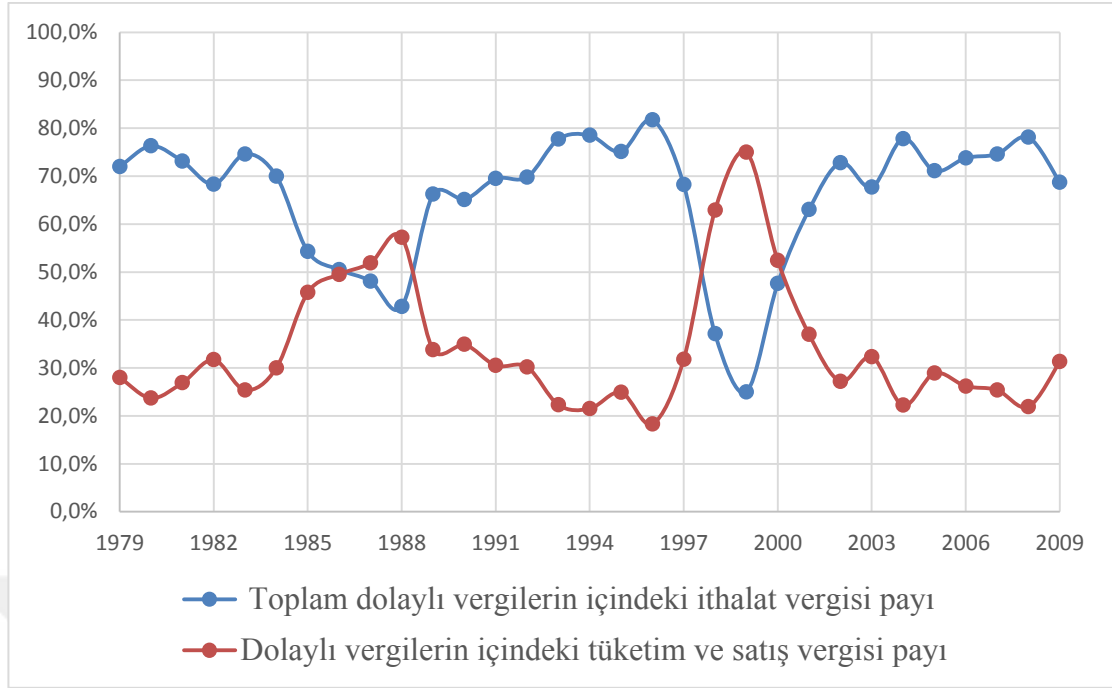
Şekil 2.4'e göre tüketim ve satış vergisi payı 1979 yılından 1988 yıla kadar yükseldi ve 0.28 oranından 0.57 oranına ulaşır, ama 1989 yılından 1997 yıla kadar düşür ve 31.8 oranına ulaşır ve 1999 yıla kadar yükseliyor ve 0.75 oranına ulaşır. 2000 yılından sonra yeniden düştü. Tabii ki bu payın miktarı 2009 yılda 5 yıl öncesine göre daha yüksektir. Şekil 2.5'te gösteriyor ki bu verginin alınmasında çok dalgalanmalar vardır ve bu vergi İran'da toplam bir şekli yoktur ve zaman belirli mallar için yapılmıştır (Yousefi.1997: 230).

Bu araştırmada tüketim ve satış vergisinin ortalama miktar payı toplam vergi gelirlerden eşittir 9.48 oranını. Hem de tüketim ve satış miktar payı dolay vergiden 1979-2009 yılların arasında belirli bir eğilimi göstermiyor (Garabaghiyan. Parvin. 1996: 263)

Tablo 2.4. Dolaylı Vergilerin Kombinasyonu 1979-2009 Dönemi

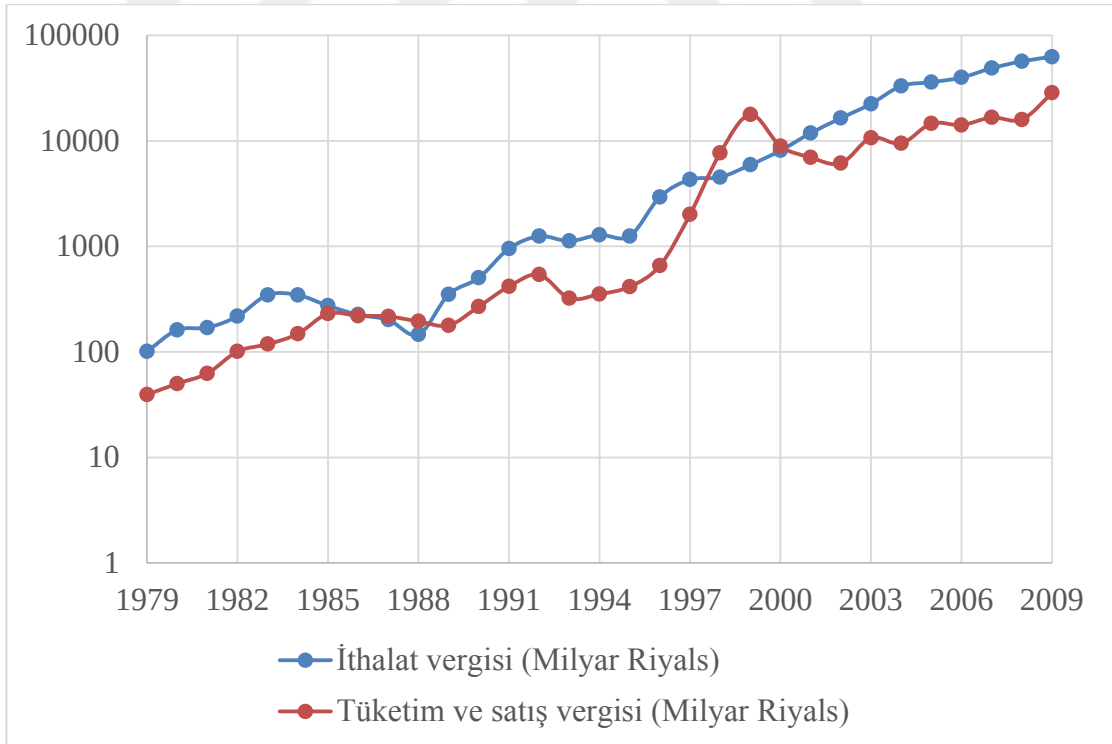
YIL	İthalat vergisi (Milyar Riyals)	Tüketim ve satış vergisi (Milyar Riyals)	Toplam Dolaylı Vergisi	Toplam dolaylı vergilerin içindeki İthalat vergisi payı	Dolaylı vergilerin içindeki Tüketim ve satış vergisi payı	Toplam vergiler	Toplam vergi gelirleri içindeki dolaylı vergilerin payı
1979	100.9	39.3	140.2	%72	%28	368.3	%38.1
1980	161.3	50	211.3	%76.3	%23.7	340.4	%62.1
1981	169.8	62.5	232.3	%73.1	%26.9	554.1	%41.9
1982	217.5	100.9	318.4	%68.3	%31.7	613.9	%51.9
1983	346.3	118.2	464.5	%74.6	%25.4	796.5	%58.3
1984	345.7	148.3	494	%70	%30	898.7	%55
1985	273.8	230.3	504.1	%54.3	%45.7	1033.7	%48.8
1986	224.8	220	444.8	%50.5	%49.5	1024.6	%43.4
1987	201.2	216.7	417.9	%48.1	%51.9	1030.2	%40.6
1988	145.8	194.7	340.5	%42.8	%57.2	986.5	%34.5
1989	349.7	178.4	528.1	%66.2	%33.8	1187.8	%44.5
1990	502.4	269	771.4	%65.1	%34.9	1659	%45.5
1991	951.9	417.3	1369.2	%69.5	%30.5	2765.2	%49.5
1992	1245.3	538.9	1784.2	%69.8	%30.2	3775.5	%47.3
1993	1123.4	322.2	1445.6	%77.7	%22.3	4061.3	%35.6
1994	1284.2	352.4	1636.6	%78.5	%21.5	5490.8	%29.8
1995	1249.9	414.3	1664.2	%75.1	%24.9	7313	%22.8
1996	2934.3	655.3	3589.6	%81.7	%18.3	12560.2	%28.6
1997	4289.2	2002.4	6291.6	%68.2	%31.8	17344.6	%36.3
1998	4524.5	7680.8	12205.3	%37.1	%62.9	24881.6	%49.1
1999	5924.9	17756.8	23681.7	%25	%75	40265.7	%58.8
2000	8093.2	8907.4	17000.6	%47.6	%52.4	36585.2	%46.5
2001	11840.5	6957.6	18798.1	%63.0	%37	41786	%45
2002	16409.3	6130.1	22539.4	%72.8	%27.2	50586.5	%44.6
2003	22400.9	10664.3	33065.2	%67.7	%32.3	65098.9	%50.8
2004	33087.3	9437	42524.3	%77.8	%22.2	84421.2	%50.4
2005	35954.1	14590.7	50544.8	%71.1	%28.9	134574.4	%37.6
2006	39806.3	14123.3	53929.6	%73.8	%26.2	151620.9	%35.6
2007	48818.9	16662.7	65481.6	%74.6	%25.4	191815.3	%34.1
2008	56689.1	15899.8	72588.9	%78.1	%21.9	239741.4	%30.3
2009	62554.4	28451.3	91005.8	%68.7	%31.3	300035.5	%30.3

*Kaynak: Bütçe Kuralları ve Ekonomik İşler ve Maliye Bakanlığı.

Şekil 2.4. Toplam Dolaylı Vergilerin İçindeki Dolaylı Vergi Bileşenlerinin Payı 1979-2009 Dönemi

*Kaynak: Bütçe Kuralları ve Ekonomik İşler ve Maliye Bakanlığı.

Şekil 2.5. Dolaylı Vergi Bileşenlerinin Eğilimi 1979 – 2009 Dönemi

*Kaynak: Bütçe Kuralları ve Ekonomik İşler ve Maliye Bakanlığı.

2.13.3. Verginin GSYİH'ye Etkileri

Vergisiz gelirleri devletin genellikle ekonomik faaliyetlerle elde ettiği fonlardır. Bu gelir kaynaklarının ana özelliği, onların düzensiz ve eminsiz oluşudur. Bu yüzden her ne kadar bu tür gelirlerin payı toplam devlet gelirleri içinde çok olsa da, devamlı bütçe eksikleri şeklinde ve ondan sonraki komplikasyonları ekonomide meydana gelmesi mümkündür. Buna karşılık, istikrarlı bir gelir kaynağı olarak toplam gelirleri içinde vergi gelirlerinin yüksek oranda olması, bu tür olumsuz etkilerin oluşumunu önleyebilir (Garabaghiyan.Parvin.1996:227).

Vergi sistemlerin performansı genellikle bazı nicel indeksleri ile ölçülür. Bu indeksler ek olarak ifade verimliliği ve vergi sistemi performansı, kombine gelir harcamalarını belirleyen ve devletlerin maliyetlerini de belirler. GSYİH'ye vergi gelirlerinin indeksler oranı, toplam kamu harcamalarının vergi gelirleri payı ve vergi toplamının maliyetleri oranı vergi alınacağı gelirlere indekslerinden biridir. Gelişmiş ülkelerde vergi gelirlerinin oranı GSYİH'ye, gelirleri hükümet gelirlerinin büyük kısmını oluşturmaktadırlar ve temel olarak kararlı vergi gelirlerine dayanması, ülkelerin ekonomisinin sağlık işaretidir. İran ekonomisinde GSYİH'nın içindeki vergi gelirlerin payı İncelemesi bunu temsil eder ki ülkenin vergi sistemi mevcut ekonomik potansiyellerle yüksek vergi geliri kazanmak için yararlanabilir (Abounori,Esmail. 1997: 193).

Göz önüne alındığında, ekonomistler genelde vergi oranının GSYİH'ye oranını, ülkenin vergi sisteminin performansını değerlendirmek için kullanırlar. Bu nedenle, bu endekse göre ülke ekonomisinin güçlü potansiyellerle vergi gelirleri güçlendirmesinde söylenebilir. Aslında bu oranın değişikliğinin nedeni birçok ekonomik ve kurumsal faktörler gibi kişi başına düşen gelir seviyesi, kentleşmenin gelişim oranı, okuma yazma oranı, GSYİH'ye ihracat ve ithalat oranı, GSYİH içindeki tarımcılık ve maden sektörlerinin payı, vergilerin yönetimi kalitesi, dürüst vergi ödenmesi, vergi görevlileri arasında yolsuzluğun yaygınlık derecesi, denetim otoritelerin yolsuzluğu vb bağlıdır (Manochehri,Sadr.Naeini,Ali. 1996: 194).

Vergi gelirlerinin GSYİH'ye oranı 1974-1978 yılların arasında ortalama 8'dir. Bu oran İslam Devrimi'nin zaferinden sonra ve savaşın kurtulmasına kadar yani 1979-1988

yılların arasında 5.7 oranına düşüş oldu ve hatta bu düşüş savaştan sonra yani 1988 yıldan sonra daha sezgiseldir ki 5.2 oranı ulaştı (Asadollah bali,mir rostam. 2007: 261).

Dördüncü kalkınma planında, program dönemi boyunca vergi geliri için 24.2 oranında ortalama büyüme gereklidir. Yani 2004 yılda vergi gelirleri 88,998 milyar riyals ve 2009 yılda 262,631 milyar riyals ulaştı (Khatibzade. 1998: 175).

Tablo 2.5 GSYİH içindeki vergi gelirleri payı 1979-2009 dönemi gösteriyor. Verilere göre, GSYİH içindeki vergi gelirleri ortalama payı 2004-2007 dönemi 6.6 oranı eşdeğeridir. Yani bu şekilde, biz dördüncü Kalkınma Planı'nın amacıyla bu oranına 8 oranı ara varımız. Buna ek olarak genel amaç dördüncü kalkınma planında kabul edilmiştir ki dördüncü Planı'nın sonunda vergi oranı GSYİH'ye 8 oranı ulaşsın. Ama planlarda rağmen ve amaçları amaçlanan, Ekonominin yapısı petrol ve gaz satışından elde edilecek gelirin devlet gelirlerini oluşturan ana öğeler olduğu gerçeğini yansıtır. Ülke ekonominin yapısının incelenmesi petrol ve gaz satışından elde edilecek gelirin devlet gelirlerini oluşturan ana öğeler olduğu gerçeğini yansıtır. Böylece 2004-2008 yılların arasında devletin toplam gelirlerin içindeki petrol gelirlerin payı ortalama 0.44 oranı eşdeğeridir. Bu dönemde toplam gelirlerin içindeki vergi gelirlerin payı yaklaşık 0.37 oranıdır ve devletin diğer gelirleri (elde edilen diğer vergi gelirlerden ve petrol ve gaz satışından) sağlanır. Bir taraftan, petrol gelirlerine daha çok dayanaklı olduğu için ve küresel piyasada petrol fiyatlarındaki dalgalanmalar, devlet gelirlerin istikrarsızlığı son on yıl içinde İran ekonomisinde olmuştur. Diğer taraftan devlet harcamalarında vergi gelirin düşük payı nedeniyle ve hem de vergisiz gelirlerin istikrarsızlığı ve yetersizliği, devletin bütçesi farklı yıllarda eksiklikle karşılaştırılmıştır (Davoodi. Barati. 2007: 213).

Tablo 2.5. Dolaylı Vergilerinin GSYİH'ye Oranı, Dolaysız Vergilerinin GSYİH'ye Oranı, Toplam Vergi gelirlerinin GSYİH'ye Oranı, Toplam Vergi Gelirleri, Dolaylı Vergilerin Dolaysız Vergilere Oranı, Dolaylı vergiler, Dolaysız Vergiler 1979-2009 Dönemi

Yıl	Dolaylı vergilerinin GSYİH'ye oranı	Dolaysız vergilerinin GSYİH'ye oranı	Toplam vergi gelirlerinin GSYİH'ye oranı	Toplam vergi gelirleri	Dolay Vergilerinin dolaysız vergilere oranı	Dolaylı vergiler	Dolaysız vergiler
1979	%2.3	%3.8	%6.1	368.3	%61.5	140.2	228.1
1980	%3.4	%2	%5.4	340.4	%163.7	211.3	129.1
1981	%3.0	%4.2	%7.2	554.1	%72.2	232.3	321.8
1982	%3.2	%2.9	%6.1	613.9	%107.7	318.4	295.5
1983	%3.7	%2.7	%6.4	796.5	%139.9	464.5	332
1984	%3.6	%3	%6.6	898.7	%122.1	494	404.7
1985	%3.5	%3.7	%7.2	1033.7	%95.2	504.1	529.6
1986	%3.0	%4	%7	1024.6	%76.7	444.8	579.8
1987	%2.3	%3.4	%5.7	1030.2	%68.3	417.9	612.3
1988	%1.7	%3.2	%4.9	986.5	%52.7	340.5	646
1989	%2.1	%2.6	%4.7	1187.8	%80.1	528.1	659.7
1990	%2.2	%2.7	%4.9	1695	%83.5	771.4	923.6
1991	%2.8	%2.9	%5.7	2765.2	%98.1	1369.2	1396
1992	%2.8	%3.1	%5.9	3775.5	%89.6	1784.2	1991.3
1993	%1.4	%2.6	%4.1	4061.3	%55.3	1445.6	2615.7
1994	%1.2	%2.9	%4.2	5490.8	%42.5	1636.6	3854.2
1995	%0.9	%3	%3.9	7313	%29.5	1664.2	5648.8
1996	%1.4	%3.6	%5	12560.2	%40	3589.6	8970.6
1997	%2.2	%3.8	%5.9	17344.6	%56.9	6291.6	11053
1998	%3.7	%3.9	%7.6	24881.6	%96.3	12205.3	12676.3
1999	%5.5	%3.8	%9.3	40265.7	%142.8	23681.7	16584
2000	%2.9	%3.4	%6.3	36585.2	%86.8	17000.6	19584.6
2001	%2.8	%3.5	%6.3	41786	%81.8	18798.1	22987.9
2002	%2.5	%3.1	%5.5	50586.5	%80.4	22539.4	28047.1
2003	%2.9	%2.8	%5.8	65098.9	%103.2	33065.2	32033.7
2004	%2.9	%2.9	%5.8	84421.2	%101.5	42524.3	41896.9
2005	%2.7	%4.5	%7.3	134574.4	%60.2	50544.8	84029.6
2006	%2.4	%4.3	%6.7	151620.9	%55.2	53929.6	97691.3
2007	%2.3	%4.4	%6.6	191815.3	%51.8	65481.6	126333.7
2008	%26.9	%61.9	%88.8	239741.4	%43.4	72588.9	167152.5
2009	%18.1	%41.6	%59.8	300035.5	%43.5	91005.8	209029.7

*Kaynak: Politika Kurumu ve İran İslam Cumhuriyeti Merkez Bankası.

2.13.4. İran’da Gini Katsayısı

Bir toplumda gelir dağılımının kalıbı aşağıdaki beş faktörden şeklini alır:

1. Kişinin aile durumu (ailenin doğum yeri).
2. Kişinin sosyal durumu (sosyal doğum yeri).
3. Kalıtsal karakter.
4. İş ve kişisel faaliyetler.
5. Olasılık faktörler.

Örnek: Devletin maliye ve parasal veya ticari politikaları kişinin sosyal doğum yeri ve şerayitle ki o zaman doğmuş olmasına bağlıdır (Pajoyan. 2004: 251).

Bu çalışmada Gini katsayısı eşitsizlik açıklayıcı bir değişken olarak İran'da fon ailelerin ve maliyeti esas alınarak hesaplanmıştır. Gini katsayısı en yaygın göstergelerinden biri nasıl gelir dağılımını toplumda göstermek içindir. Bu katsayısı ancak bazı dezavantajları vardır ama Yaygın etmek için ve hem de onun anlaşılabilirliği olarak kabulü ve popülerliktir. Bu çalışmada kullanılan Gini katsayısı istatistikler merkez bankası çıkarılan edilmiştir. Tablo 6, bu katsayı değerlerini göstermektedir.

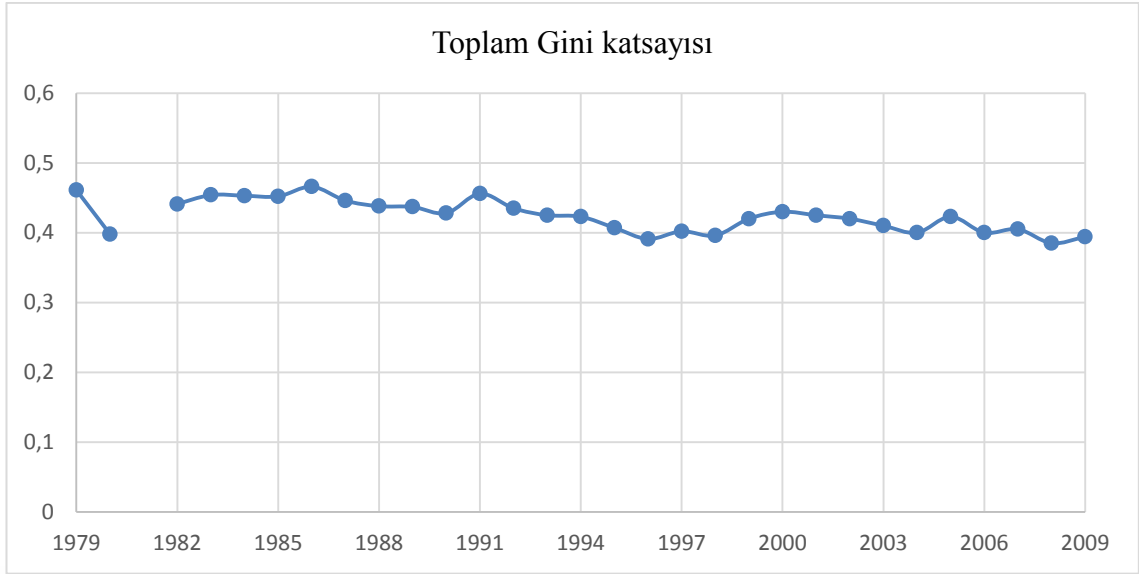
İran 1981 yılında savaşta olduğu için gini katsayısı istatistiği bütçe kuralları, politika kurumu, ekonomik işler, maliye bakanlığı ve merkez bankası hiçbirinde yoktur.

Tablo 2.6. Toplam Gini katsayısı, Şehir Gini Katsayısı, Köy Gini Katsayısı 1979 – 2009 Dönemi

Yıllar	Toplam Gini katsayısı	Şehir Gini katsayısı	Koy Gini katsayısı
1979	0.461	0.461	0.658
1980	0.398	0.398	0.398
1981			
1982	0.441	0.420	0.416
1983	0.454	0.434	0.427
1984	0.453	0.425	0.433
1985	0.452	0.424	0.427
1986	0.466	0.426	0.458
1987	0.446	0.436	0.412
1988	0.438	0.417	0.408
1989	0.437	0.418	0.418
1990	0.428	0.399	0.445
1991	0.456	0.435	0.452
1992	0.435	0.409	0.433
1993	0.425	0.393	0.431
1994	0.423	0.395	0.431
1995	0.407	0.407	0.467
1996	0.391	0.391	0.431
1997	0.402	0.390	0.455
1998	0.396	0.396	0.462
1999	0.420	0.401	0.458
2000	0.430	0.399	0.427
2001	0.425	0.399	0.415
2002	0.420	0.402	0.413
2003	0.410	0.416	0.414
2004	0.400	0.407	0.415
2005	0.423	0.406	0.389
2006	0.400	0.416	0.402
2007	0.405	0.412	0.392
2008	0.385	0.390	0.379
2009	0.394	0.389	0.382

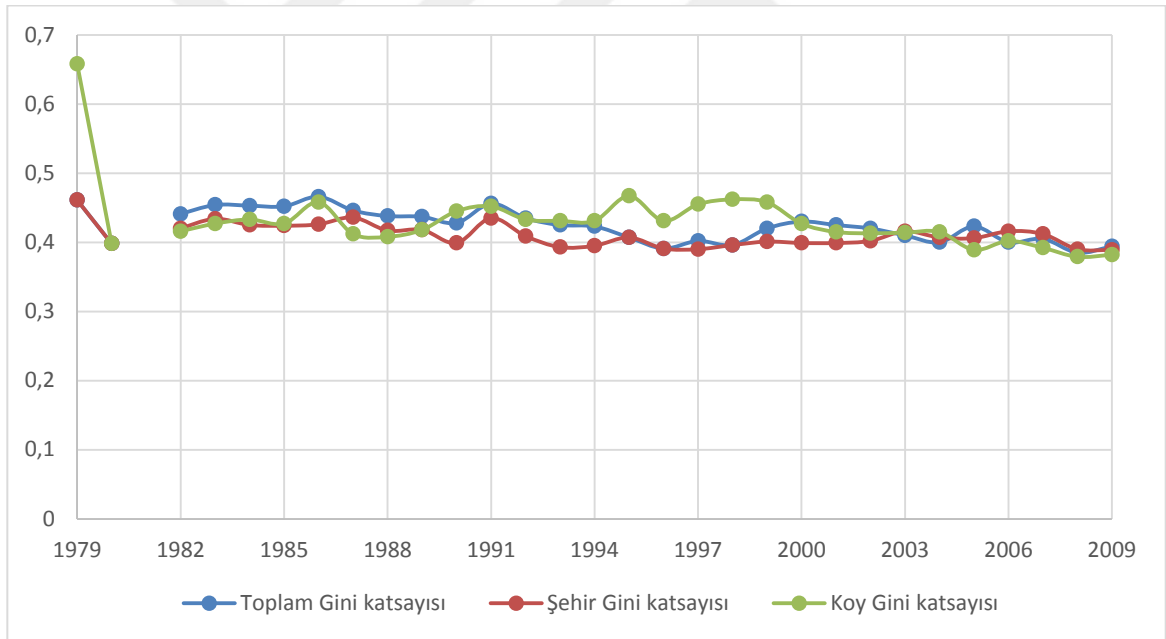
*Kaynak: İran İslam Cumhuriyeti Merkez Bankası.

İstatistiklere göre, gelir dağılımı devrimin başından itibaren 2007 yılına kadar daha adil dağılımı önemli ölçüde yakın gönderildi. Şekil 2.6 toplam gini katsayısı değişiklikleri göstermektedir.

Şekil 2.6. Toplam Gini Katsayısının Değişim Eğilimi 1979-2009 Dönemi

***Kaynak:** İran İslam Cumhuriyeti Merkez Bankası

Şekil 2.7. Toplam Gini Katsayısı, Şehir Gini Katsayısı ve Koy Gini Katsayısının Değişim Eğilimleri 1979-2009 Dönemi

***Kaynak:** İran İslam Cumhuriyeti Merkez Bankası

2.13.4.1. İran Ülkesinin Gini Katsayısı Değişikliklerin Analizi 1979-2009 Dönemi

Gini katsayısı değişikliklerin daha iyi bir analizi için, bölünme verimliliği stratejik planların temelinde değerlendirilir ve tarihte etkili, tartışılacaktır.

İlk dönemde 1978-1983 yılları arasında seçilen strateji gelirin daha dengeli dağılımına dayanmaktadır. Gelir dağılımı endeksleri gelir dağılımının durumunun bu yıllarda iyi olduğunu göstermektedir.

İkinci dönemde 1984-1988 yılları arasında savaşta zor koşullar göz önüne alınarak enflasyon yükselmiş, döviz kazancı azalmış, politika yapıcılar pratikte günlük sorunları çözmek için uğraşmışlardır. Bu dönemde uygulamada ekonomi - sosyal politikası üzerine bir strateji baskın olmamıştır. Ancak, bu dönemde gelir dağılımı kişi başına düşen GSYİH azalma nedeniyle ve daha dengesiz dağıtımı önce yıllara göre, daha fazla durgunluk devam etti (Garabaghiyan, Parvin. 1998:241).

Üçüncü dönemde 1989 -1996 yılların arasında savaştan sonra iç ve dış yeni alan etkisi altında, İran yapısal uyum politikasını yenildi. Bu politikalar, çeşitlilik arz ederek geniş ekonomik reformları ortaya koydu. Serbestleşme, özelleştirme, finansal piyasa serbestleşme, azaltılmış transfer ödemeleri ve çabalar hükümetin boyutunu küçültmek gibi politikalar bunlardan bazılarıdır. Bu politikaların özellikleri siyasi vurgu devri, eşdeğer performans ve ekonomik büyümesidir. Gini katsayısının hesaplanması 1989 – 1996 yılların arasına gelir dağılımının durumu bu yıllarda kötüleştiğini göstermektedir.

Dördüncü dönemde, yani 1997 – 2004 yıllarında ayarlama politikalarına devam edilmiştir. Ama önceki döneme ait bazı politikaları sonuçlarına göre, ekonomik istikrarı (kısmen de olsa) ve petrol fiyatı artırılmak bu dönemde gelir dağılımındaki dengesizliği azaltmakta etkiliydi. Yani endeks gelir dağılımının eşitsizlik Gini katsayısı bu yıllarda düşmüştür.

Beşinci dönemde 2005-2009 yıllarında hükümetin yaklaşımına göre adalet sloganları eşliğindeydi kişilere ve fakir insanlara kredi vermesine yol açar.

Ama bu likiditenin artışı daha da stoke enflasyonu yol açtı ki bu arada, maalesef toplumda zayıf gruplar büyük kayıplara katlanmak zorunda oldu. Bu Gini katsayısı gelir genişleyen boşluk yansıtır verir. Bu katsayıya dikkatli olmak gereken budur ki istatistiksel kaynağı Gini katsayısı hesaplamasında, maliyet dur ve özellikle yüksek

gelirlerde,maliyet gelirden ara tutur (Pajoyan,Jamshid, 2003: 261). Bunun nedeni, insanların gerçek gelir düzeylerini ifadesini kaçınmak ve bazı nedenle şunu gizli tutmak olmasıdır, Gini katsayısı hesaplanması kişilerin miktar maliyetlerinin kaynağıdır. Ancak bu katsayıda saptanabilir, bu dur ki gelir dağılımı daha uygun sağlamış olmuştur ama çünkü öncekilerin söylediklerine göre Gini endeksi değişiklikleri 0.4 ile 0.5 arasında vardır, yani dağıtım nispeten eşıt değildir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

1979– 2009 DÖNEMİNDE İRAN'DA UYGULANAN VERGİLENDİRME POLİTİKALARININ GELİR DAĞILIMI ÜZERİNE ETKİLERİ: BİR EKONOMETRİK ANALİZ

3.1. LİTERATÜR İNCELEMESİ

Konu ile ilgili literatürde çok sayıda çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalardan bazıları aşağıda özetlenmiştir.

Musgrave, Richard (1959), verginin ekonomide farklı roller oynadığını savunmaktadır. Devletin görevini sabitleme ekonomik ve tüketim faaliyeti teşvik olmasında ifade etmektedir. Zenginden fakire gelir transferleri ile daha eşit bir toplum oluşacağını ifade etmektedir (Decoster, Andere. 2000: 261).

Edwards ve Engel (1999) çalışmada, vergilerin direkt etkisini ve gelir dağılımı üzerindeki vergi yapısına değişikliği Şili üzerinde değerlendirmiştir. Çalışmanın sonuçları gelir dağılımı üzerinde vergilerin anlamlı bir etkisi olmadığını göstermektedir (Gini katsayısı vergiden önce %48 ve vergiden sonra %49). Ek olarak, düzeltilmiş temel vergiler yapısında KDV vergisinin bir artışı gibi yani 18 oranından 25 oranına, hem de gelir vergisi ilerici bir kısım vergisine %20 oranı değişikliği, gelir dağılımını çok az değiştirmektedir. (Moskowitz. college. 2003:197).

Palm (1996) çalışmasında, "Gelir dağılımı üzerindeki vergi reformunun etkisi" 1991 yılda İsveç'in Gini katsayısı üzerindeki vergi reformu etkisi incelenmiştir. O iki bölüm önce ve sonraki vergi reformu incelenmesi ile vergi reformu gelir dağılımını daha dengelediği sonucuna ulaşmaktadır (Borge. Rattso. 2001: 194).

Damuri ve Perdana (2003) yaptığı çalışmada, Endonezya ülkesinde gelir dağılımı ve yoksulluk üzerindeki maliye politikasının etkisini incelemiştir. Genişletici maliye politikası, gelir dağılımında önemli ölçüde etkili olmuştur, ama temel olarak bu politika Endonezya'da şehir ailelerin lehinedir ne koy ailelerin ve genel olarak zengin sınıf toplumu lehinedir (Bishop. lambert. 2007:189).

CHU ve Gupta (2000) yaptığı makalede, gelir dağılımı ve gelişmekte olan ülkelerdeki vergi ve geçiş ülkeleri incelemişlerdir. Sonuçlar gelişmekte olan ülkelerde,

vergi öncesi gelir dağılımı, sanayileşmiş ülkelere göre daha eşit olduğunu göstermiştir. (Bird. 2005: 272).

Garabaghiyan, Parvin (1996) yaptığı makalede, İran'da vergi dağılımının etkilerini incelemiştir. Bu araştırmanın sonuçları devletin sermaye maliyetlerinin temini için vergi sistemin zayıf olduğunu göstermiştir (Islami. 2005:213).

Manochehri, Naeini (1996) yaptığı makalede, İran'da gelir dağılımını etkileyen makroekonomik faktörler, vergilerin türleri arasında, gelir dağılımını daha etkileyen ve önemli faktörü, servet vergisi oranı toplam dolaysız vergiler olduğu sonucuna ulaşmıştır (Mir rostam. 2007: 216).

Abounori (1997) yaptığı makalede, gelir dağılımı üzerindeki vergi türleri ve vergi sisteminin etkisini incelemiştir. Bu çalışmada, enflasyon, istihdam, işgücü verimliliği, GSYİH'nın içindeki kişisel gelir payı, hükümet harcamaları he hane için ve toplam alınan her haneden 1971-1986 dönemi için analiz edilmiştir. O sonuç alır ki dolaysız vergilerin %1 artışı, eşitsizliğin %13 artışıdır. Hem de her haneden toplam alıcı vergilerin %1 artışı, eşitsiz dağılımı seviyesinin sonraki dönemin maliyetini artırmıştır. (Davoodi. Barati. 2007:298).

Yousefi (1997) yaptığı makalede, gelir dağılımı üzerindeki vergi politikalarının etkisini incelemiştir. Gini katsayısı ve toplam gelirin doğrudan vergilerin oranı arasındaki ilişkiyi incelemiş, bu iki değişken arasında anlamlı bir ilişki olmadığı ve ikisi arasındaki korelasyon katsayısının negatif olduğu sonucuna ulaşmıştır. (Pajoyan. 2008: 226).

Khatibzade (1998) yaptığı çalışmada, İran'da gelir dağılımı üzerindeki gelir vergisi etkisi vurgu ile işgücü payını 1971-1991 dönemi kapsamında incelemiştir. Gelir vergisi gelir eşitsizliklerini azaltmak için önemli bir araç olduğu sonucuna ulaşmıştır (Ghaffari. 2007:191).

3.2. EKONOMETRİK YÖNTEM

3.2.1. Birim Kök Testi

En önemli durağanlık testlerinden biri birim kök testidir. Basit otoregresif modeli (AR (1)) bir birinci dereceden göz önünde bulundurarak:

$$\varepsilon_t y_t = \alpha y_{t-1} + \varepsilon_t \quad (7)$$

α gerçekte sayı ve ε_t rastgele bir hata bileşenidir. Üsteki denklemde eğer $|\alpha| < 1$ olursa zaman serisi y_t sabittir. Ama eğer $|\alpha| = 1$ olursa zaman serisi y_t birim kök testidir ve sabit değildir ve $\delta^2 t$ varyansı olur ve zaman gittikçe artırılır. Böylece bu testte hipotezimiz:

$$H_0 : \alpha = 1$$

Bu durumda, istatistiksel denklemi α tahmin dağılımında, eğer rastgele seri olursa, OLS tahmini sıfıra doğru bir önyargıdır. Sonuçta Bu varsayımı test etmek için f ve t tablosunu kullanmak uygun değildir. Bu sorunu gidermek için Dickey-Fuller bu sorunu göre test yöntemi ifade etmektedir (Begg.1956: 93).

3.2.1.1. Dickey-Fuller Birim Kök Testi

Yukarıda belirtilen sorunu gidermek ve durağanlığı test etmek için, Dickey-Fuller 1979'da istatistik sınırlayıcı bir dağılımı olduğu önermiştir ve kritik miktarı birim kök testi için simülasyon yöntemleri ile belirlenmiş ve tablo haline elde edilmiştir. Bu testte üç regresyon denklemi ki birim kök testin yönü dikkate alınabilir:

$$(1) \Delta y_t = \alpha y_{t-1} + \varepsilon_t \quad (8)$$

$$(2) \Delta y_t = \beta_0 + \alpha y_{t-1} + \varepsilon_t \quad (9)$$

$$(3) \Delta y_t = \beta_0 + \beta_1 + \alpha y_{t-1} + \varepsilon_t \quad (10)$$

Denklem (2) sapması ile rastgele işlemi göstermektedir. Denklem (3)'de de y_t bir rastgele işlemidir ki bir zaman eğilimin civarında değişiyor. Tüm denklemlerde değerlendirilen parametre sağlanan α parametredir. Eğer $\alpha=0$ olursa, o zaman, zaman serisi y_t tek kök içermektedir. yöntemde, bir (veya daha fazla), yukarıdaki

denklemlerden **OLS** yöntemi ile tahmin edilir ve α tahmin değerleri kullanması ve standart sapması ile test yapılıyor. t istatistik testi şöyle dir:

$$t = \frac{\hat{\alpha}}{\sqrt{\text{var}(\hat{\alpha})}} \quad (11)$$

Bu istatistik Dickey-Fuller tablosunun ele getirdiği miktarı ile karşılaştırılır. Eğer t miktarı tablodaki ele getirdiği miktardan yüksek olursa, sıfır varsayım teyit edilemez (wientraub, E. Roy. 2002:113).

3.2.1.2. Genişletilmiş Dickey-Fuller Birim Kök Testi (Augmented Dickey-Fuller Test; A DF)

Eğer bağımsız ve hata terimlerinin normal dağılımı varsayımını reddederse, Dickey-Fuller'in (1),(2) ve (3) denklemi tabloda kullanılmaz. Bunun için Phillips ve Perron, Dickey-Fuller testini genişletilmiş ve Dickey-Fuller'in (3) denklemini aşağıdaki gibi düzeltilmiş:

$$(4) \Delta y_t = \beta_0 + \beta_1 t + \alpha y_{t-1} + \alpha \sum_{i=1}^p \Delta y_{t-i} + \varepsilon_t \quad (12)$$

Diferansiyel cümlelerden bir durak (lag) ile ki burda $\Delta y_{t-1} = y_{t-1} - y_{t-2}, \dots$, yani diferansiyel cümlelerden bir durak (lag) ile kullanılır. Diferansiyel cümleler bir durak(lag) ile sayısı (**p**) ki gerek modelde dikkate alınsın ve bona bağlıdır ki nakadar bu cümlelerin giriş sayısı seri bağımsızlık hata cümlesi (4) denkleminde sebep olur. Genişletilmiş Dickey-Fuller test fonksiyonu (ADF) de aynı Dickey-Fuller testi asimptotik dağılım aynıdır sahiptir (Right. 1995:141).

Genişletilmiş Dickey-Fuller birim kök testide Dickey-Fuller'in t istatistikleri modifiye edilir. Bu testin kritik değerleri aynen Dickey Fuller test istatistiği tıpkı kritik değerlerdir (Khatibzade. 1998: 95).

3.2.2. Model ve Veri Seti

İran'da uygulanan vergilendirme politikalarının gelir dağılımı üzerinde bir etkisinin olup olmadığını ekonometrik olarak test edebilmek için aşağıdaki model kullanılmıştır:

$$\text{GINI} = (C, \text{TIT}, \text{TDT}) \quad (13)$$

Burada:

C = Sabit katsayısı

GINI = Gini endeksi

lnTIT = Logaritması alınmış toplam dolaylı vergiler, dolar cinsinden

lnTDT = Logaritması alınmış toplam dolaysız vergiler, dolar cinsinden

Bu çalışmada Gini endeksi bağımlı değişken ve dolaysız vergiler ve dolaylı vergiler bağımsız değişkenler olarak kabul edilmiştir. Veri seti 1979-2009 dönemini kapsamaktadır.

3.2.3. Durağanlık Testi

Tablo 3.1'de Dickey-Fuller düzeyde birim kök testi sonuçları yer almaktadır.

Tablo 3.1. Dickey-Fuller Birim Kök Testi Sonuçları I(0) %5 Seviyesinde

Değişkenler	Prob.	Sonuç
GINI	0.0443	Durağan
TIT	1.0000	Durağan değildir
TDT	1.0000	Durağan değildir

***Not:** Hesaplamalar Eviews programı ile yapılmıştır.

Sonraki aşamada, ilk farklı olan her bir istikrarsız değişkenleri hesaplarız. Tablo 3.2 istatistik miktarını ve istikrarsız değişkenlerin kritik istatistiklerini gösteriyor.

Tablo 3.2. Dickey-Fuller Durağanlı Testi Sonuçları I(1) %5 Seviyesinde

Değişkenler	Prob.	Sonuç
TIT	0.0044	Durağan
TDT	0.0037	Durağan

***Not:** Hesaplamalar Eviews programı ile yapılmıştır.

Görüldüğü üzere Gini endeksi düzeyde $I(0)$, bağımsız değişkenler ise $I(1)$ düzeyinde durağandır.

3.2.4. Model Tahmini

3.2.4.1. Model Tahmin Sonuçları

$$\text{GINI} = 0.428829 - 0.312798D(\text{TIT}) + 5.930568D(\text{TDT})$$

Modele dair istatistikler Tablo 3.3'te yer almaktadır:

Tablo 3.3. Model Tahmin Sonuçları

Değişkenler	t İstatistikleri
C	91.05873
D(TIT)	-2.285676
D(TGDP)	2.109453
$R^2=0.22$	DW=0.933446
F=3.975007	Prob(F): 0.030681

3.2.5. Modelin Sonuçları

Elde edilen sonuçlara göre dolaylı vergilerdeki %1'lik artış gelir eşitsizliğini %0.31 oranında azaltacaktır. Dolaysız vergilerdeki %1'lik artış ise, gelir eşitsizliğini %5.93 oranında artıracaktır. Katsayılar ve model bir bütün olarak anlamlıdır.

Bulgulara göre, dolaysız vergilerin gelir dağılımını negatif, dolaylı vergilerin ise pozitif yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Dolayısıyla dolaysız vergilerdeki artışlar gelir eşitsizliğini artıracak; dolaylı vergilerdeki artışlar ise gelir dağılımını düzenleyici etki yapacaktır. Elde edilen bu sonuçta İran'da 2009 yılı itibariyle dolaylı vergilerin GSYİH'ya oranının %18.1 iken, dolaysız vergilerin GSYİH'ya oranının %41.6 olmasının önemli ölçüde rol oynadığı düşünülmektedir.

SONUÇ

Gelir dağılımı eşitsizliği ekonomik, sosyal ve politik alanda birçok soruna sebep olacaktır. Bu nedenle, hükümetin üzerinde önemle durduğu konulardan biri, gelir dağılımında adaletin sağlanmasıdır. Hükümetin gelirin yeniden dağılımını farklı gruplar arasındaki uçurumu azaltacak şekilde ayarlaması gerekmektedir. Bu politikalar vergilendirme yoluyla gerçekleştirilebilir. Buradaki temel problem uygulanan hangi vergilerden hangisinin gelir dağılımında adaletin sağlanmasında daha etkili olacağıdır. Bu çalışmanın amacı, İran ekonomisinde dolaylı ve dolaysız vergilerin gelir dağılımı üzerindeki etkisini incelemektir.

Bu bağlamda çalışmanın ilk bölümünde gelir dağılımı kavramı irdelenmiş, gelir dağılımı türleri, gelir dağılımı teorileri ve gelir dağılımı ölçüm yöntemleri açıklanmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde vergi kavramı, önemi, verginin temeli, verginin türleri ve bileşenleri ile vergi politikalarının gelir dağılımı üzerindeki etkisi irdelenmiştir. Ayrıca sayısal olarak dolaylı ve dolaysız vergi oranları belirlenerek karşılaştırmalar yapılmış, görsel olarak vergi türlerinden hangisinin daha etkin olduğu belirlenmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın son bölümü olan üçüncü bölümde ise İran'da 1979-2009 yılları arasında vergi politikalarının etkinliğini değerlendirebilmek amacıyla ekonometrik bir model oluşturulmuştur. Söz konusu model ile 1979-2009 dönemi kapsamında İran'da vergi politikalarının gelir dağılımı üzerindeki etkisi analiz edilmiştir. Bağımlı değişken olarak Gini endeksi, bağımsız değişkenler olarak logaritması alınmış olarak dolar cinsinden dolaylı ve dolaysız vergiler kullanılmıştır.

Elde edilen bulgulara göre katsayıların ve modelin istatistiki olarak anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Dolaylı vergilerdeki %1'lik artış gelir eşitsizliğini %0.31 oranında azaltacaktır. Dolaysız vergilerdeki %1'lik artış ise, gelir eşitsizliğini %5.93 oranında artıracaktır. Katsayılar ve model bir bütün olarak anlamlıdır. Bu sonuçlar dolaysız vergilerin gelir dağılımını negatif, dolaylı vergilerin ise pozitif yönde etkilediğini göstermektedir. Dolayısıyla dolaysız vergilerdeki artışlar gelir eşitsizliğini artıracak; dolaylı vergilerdeki artışlar ise gelir dağılımını düzenleyici etki yapacaktır.

Elde edilen bu sonuçta İran’da 2009 yılı itibariyle dolaylı vergilerin GSYİH’ya oranının %18.1 iken, dolaysız vergilerin GSYİH’ya oranının %41.6 olmasının önemli ölçüde rol oynadığı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Abounori, E. (1997). " Index same effect on income distribution in Iran", *Journal of Economic Research*, 51.
- Akdoğan, A. (1999). "Vergilendirme Politikası, Gelir ve İkame Etkileri Açısından İzlenebilecek Gelir Vergisi Politikasının Değerlendirilmesi", *İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1(2), 1-8.
- Aktan, Ç. C. & Vural, İ. Y. (2002). "Başlıca Fonksiyonel Gelir Dağılımı Teorileri ve Bölüşüm Adaleti", *Yoksullukla Mücadele Stratejileri*, Coşkun Can Aktan (ed.), Hak-İş Konfederasyonu Yayınları, Ankara.
- Aktan, C. C. & Vural, İ. Y. (2002). "Gelir dağılımında adalet (söz) lük ve gelir eşit (söz) lük: terminoloji, temel kavramlar ve ölçüm yöntemleri", *Yoksullukla Mücadele Stratejileri*, 1(21).
- Andere, D. (2000). "Redistributive Effects of the shift from personal Income taxes to Indirect taxes: Belgium 1988 – 1999", *Working Group Public Economics in its series working paper series*, CES Number 0007.
- Armağan, R. (2007). "Türkiye'de Gelir ve Kurumlar Vergisi Oranlarında İndirimin Vergi Gelirleri Üzerine Etkileri", *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12(3).
- Arslan, G. E. (2013). "Ekonomik Büyüme, Kalkınma Ve Gelir Dağılımı", *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(2).
- Asadollahzadeh Bali, M. R. (2007). "The effectiveness of tax on income inequality in Iran ", *First Conference on fiscal policy and text iran*, INTA, Studies Office and Tax Research, Tehran.
- Baş, K. (2009). "Küreselleşme ve Gelir Dağılımı Eşitsizliği" *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18(1).
- Begg, D. "Economics" (1956).
- Bird, M. R. (2005). "Redistribution via Taxation: the limited Role of the personal income tax in Developing Countries", *Internet Document*.
- Bishop, J. A. Formby, J. P. & Lambert, P. (2007). "Redistribution through the income tax: the vertical and Horizontal effect of Noncompliance and tax evasion", *Department of Economics, university of newyork*, discussion paper number 99/13.

- Blaug, M. (1987). "Classical Economics", in: The New Palgrave Dictionary of Economics, Vol.1.
- Blinder, Alan S. (1986). "Keynes After Lucas" Eastern Economic Journal 12, 3
- Branson, W. H. (1997). "Macroeconomic theory and policy", Translation A. Shakeri, Publication Nay.
- ÇALIŞKAN, Ş. (2010). "Türkiye'de gelir eşitsizliği ve yoksulluk", Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, (59), 89-132.
- CHU, K. Y. & Davoodi, H. & Gupta, S. (2000). "Income Distribution and tax and Government spending policies in developing countries", *IMF working paper*, 100/G2 washington.
- Damuri, Y. R. & Perdana, A. A. (2003). "The Impact Fiscal policy on Income Distribution and poverty: A Commutable General Equilibrium Approach for Indonesia", center for strategic and international studies, Jakarta, *Indonesia in its series CSLS Economics working paper series*, number 68.
- Davoodi, P. & Barati, M. A. (2007). "The effects of economic policies on income distribution in Iran", Quarterly Journal of Commerce, 43 summer.
- Demircan, E. S. (2003). "Vergilendirmenin Ekonomik Büyüme ve Kalkınmaya Etkileri" *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (21).
- Denis, B. (2003). "classical Economics" in: warren Samuels, jeff Biddle and john Davis (eds), A companion to the history of Economic thought", Blackwell publishing.
- Engel, M. R. (1999). "Taxes and Income Distribution in Chile" , *NBER working paper*, 6828.
- Erik Borge, L. & Rattso, J. (2001). "Income Distribution and tax structure: Microeconomic Test of the Meltzer – Richard Hypothesis", *CES Working paper*, Number 543.
- Farahbakhsh, N. & Farahbakhsh, M. & Farahbakhsh, A. (1999). "The relationship between economic growth and income distribution", Journal of Planning and Budget, 34,35.
- Fareed, M. A. & Begoti, Z. (1995). "Distribution of Income and the Income Tax Burden in Bulgaria" *the world Bank, working paper*, number 1421.
- Frederick, R. (2003). "Classical utilitarianism from Hume to Mill", Rotledge.

- Garabaghiyan, P. & Garabaghiyan, S. & Garabaghiyan, M. (1996). "Distributional effects of tax in Iran", *Journal of Economics, Shahid Beheshti University*.
- Ghaffari, M. (2007). "The effect of taxes on income distribution", First Conference on fiscal and financial policies of Iran, INTA, Tehran.
- Gilek Hakim Abadi, M. T. (2000). "The possibility of replacing the income tax with the fifth and explaining it works with some macroeconomic variables", Faculty of Economics of Tehran University.
- Gökbunar, A. R. (1998). "Vergileme İlkeleri ve Küreselleşme", *Celal Bayar Üniversitesi İİBF Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 4, 177-201.
- Güçlü, S., & Bilen, M. (1995). "1980 Sonrası Dönemde Gelir Dağılımında Meydana Gelen Değişmeler", *Yeni Türkiye Dergisi*, 6, 160-171.
- Islami, S. (2005). "The effect of macroeconomic variables on income distribution with an emphasis on subsidies", Proceedings of the conference on Iran in the ninth step, Ministry of Economic Affairs and Finance, Tehran.
- Kamijani, A. & Fahim Yahyayi, F. (1991). "Analysis of the composition of taxes and estimated tax capacity", *Quarterly Journal of Economics and Management*, spring and summer, numbers 8 and 9.
- Kargi, N., & Karayilmazlar, E. (2009). "Küreselleşmenin Vergi Politikaları Üzerindeki Etkinsizlik Etkisi", *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(3).
- Karl, O. A. & Thoresen, A. (2001). "The Norwegian tax reform: Distributional Effects and the high – income Response", Research department of statistics Norway, *Discussoin papers*, number 207.
- Khatibzade, M. (1998). "The effect of income tax on income distribution in Iran", Tehran.
- Manochehri Sadr Naeini, A. (1996). "Macroeconomic factors affecting income distribution in Iran", Tehran.
- Mehran, F. (1975). "Tax and Income distribution of tax burdens in Iran", *working paper*, WEP. 2/33, WP/33.
- Moskowitz, D. & College, D. & Davidson, N. (2003). "The Effect of the Earned Income Tax Credit on the Distribution of Income", *Internet Document*.
- Musgrave, R. (1959). "The Theory of Public Finance", Mc Grow Hill, Newyork.

- Oser, J. (1970). "The Evolution of Economic thought", 2nd edition, Harcourt, Brace & world Inc, Publisher.
- Pajoyan, J. (2004). "Public finance", *Payam-e-noor university*.
- Pajoyan, J. (2008). "Public sector economy (taxes) ", *Faculty of Economics, Tarbiat Modarres University, Tehran*.
- Palm, M. (1996), "Income Distribution Effects the Swedish 1991 Tax Refor", *Journal of policy Modeling* 18.4 .419-43.
- Parvin, S. (1989). "Economic aspects of poverty in Iran", *Tarbiat Modarres University, Tehran*.
- Pormogim, J. (1998). "Public Sector Economics", Tehran, Publications Ney.
- Ramirez, J. F. R. (2002). "Redistribution and Fiscal policy", Federal reserve Bank of Atlanta, *working paper*.
- Randle, R. (1995). "Taxes redistribution and growth", department of economics, university of pennsylvania , philadelphia.
- Riley, J. (2008). "Utilitarianism and economic theory", in: the new palgrave dictionary of economics, 2nd edition.
- Snowdon, B. & Vane, H. (2005). "Modern Macroeconomics; its origins, Development and Current State", Edward elgar.
- Warke, T. (2000). "A reconstruction of classical utilitarianism", *Sheffield university*.
- Warke, T. (2000). "Classical utilitarianism and the methodology of determinate choice, in economics and in ethics", *journal of economic methodology*, vol.7, 3.
- Wientraub, E, R. (2002). "Neoclassical Economics".
- Wu, X. & Perloff, J. M. & Golan, A. (2006). "Effects of Taxes and other Government Policies on Income Distribution and Welfare", *Internet Document*.
- Yousefi, M. R. (1997). "The effect of tax policies on income distribution in Iran", *Poverty and Poverty Alleviation Proceedings, Volume II, of the program budget*.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Shahrouz KESHAVARZI
Doğum Yeri ve Tarihi	SHAHINDEZH / 22.05.1979
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Muhasebe
Y. Lisans Öğrenimi	İktisat Teorisi
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce – Türkçe – Farsça –Azerice – Afganca - Tajikçe
İletişim	
E – Posta Adresi	keshavarz.shahrouz@gmail.com
Tarih	13.07.2017